

Joan Surroca i Sens

Com salvar-nos amb el planeta

Com salvar-nos amb el planeta

Material de l'Agenda Llatinoamericana

C/ Sta. Eugènia, 17 - 17005 Girona
Tel. 972 219 916
llatinoamericana@solidaries.org
www.llatinoamericana.org

Joan Surroca i Sens

© del text: Joan Surroca i Sens
© de les il·lustracions: Jordi Fenosa Tatay
© de l'edició: Comissió Agenda Llatinoamericana

Edita:

Comissió Agenda Llatinoamericana
C/ Sta. Eugènia, 17 - 17005 Girona
Tel. 972 219 916
latinoamericana@solidaries.org
www.llatinoamericana.org

Primera edició: octubre de 2009

Dipòsit legal: GI-950-2009

Disseny i impressió: Impremta Pagès, Anglès (Girona)

Imprès en paper ecològic lliure de clor.

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

© Comissió de l'Agenda
Llatinoamericana

**COM SALVAR-NOS
AMB EL PLANETA**

Joan Surroca i Sens

ÍNDEX

Introducció	9
Veure	17
1. Res no està quiet. Tot canvia	17
2. El quart moment de grans canvis l'estem vivint ara mateix	21
3. Els límits humans	25
4. Primer bloc: valors frívols i actituds egòlatres.....	31
5. Segon bloc: la mundialització al servei dels poderosos.....	35
6. Tercer bloc: la fallida de l'economia capitalista	41
7. Quart bloc: on anem estirant més el braç que la màniga?	45
Jutjar.....	59
1. Reavaluar, el primer	61
2. L'altra mundialització possible	65
3. L'economia ecològica	69
4. Som a temps a salvar-nos amb el planeta.....	81
Actuar	95
Bibliografia.....	105
Cibergrafia.....	111
Cinematografia.....	113

INTRODUCCIÓ

Les teories del “decreixement” van ser rebudes amb sornegueria perquè estava molt arrelada la idea que no hi havia salvació al marge del creixement econòmic il·limitat. D'ençà que es va començar a notar la crisi actual, la situació va canviar. El debat sobre el decreixement ja ha entrat a la universitat i també a les converses de carrer. Ha deixat de ser novetat perquè els diferents mitjans de comunicació l'han tractat abastament i alguns grups organitzats tenen cura de la seva difusió. No obstant això, hi ha el risc de limitar-se a saber què hi ha darrere el concepte, i quedar-se sense capacitat per interpretar què cal fer, vers on cal orientar els esforços. Es diu, amb raó, que de bones intencions, l'infern n'és ple. El meritori és saber organitzar-se per aconseguir canviar de manera substancial la nostra societat. Tots sabem que “un altre món és possible”, però actuem com si això fos una simple opció per a millorar la nostra vida i no una urgència per a subsistir.

Al segle passat es van viure massa dogmatismes i manifestacions pròpies d'aquells que creuen haver trobat la veritat. Des de poders absoluts (fossin polítics, religiosos, educatius, etc.), no es permetia la recerca participativa de novetats positives. Ho hem pagat car perquè les víctimes d'aquesta situació han quedat, en bona part, incapacitades pel diàleg i l'exercici dels drets democràtics. Massa sovint, per deliberar diferències escoltem desqualificacions en

lloc d'arguments. Les noves generacions han tingut pocs referents de persones preocupades per les formes i no únicament pels resultats.

En aquests temps inicials del segle XXI tenim uns reptes que ens interpel·len, sigui quina sigui la nostra ideologia. En els propers anys haurem de fer un esforç de tanta envergadura que requerirà sumar més que no pas restar, unir esforços per salvar-nos amb el planeta, tal com ens proposa l'Agenda Llatinoamericana 2010. Per aconseguir uns resultats amb els quals tots hi guanyem i ningú no hi perdi, el primer que cal és incorporar a la política un concepte sovint massa oblidat: el mig termini. Dedicar-se en cos i ànima a resoldre els problemes del dia a dia ha de ser compatible amb reflexions que contemplin el món que deixem als fills i als néts.

En alguna cosa estarem d'acord i una d'elles, espero, és que el canvi històric no ens vindrà des de dalt. Els qui governen sovint van proveïts de radars per orientar-se i han deixat la brúixola en considerar-la una eina obsoleta. Però la brúixola té un avantatge: indica una direcció i els votants i els militants de base saben, més o menys, cap on van. Ara són les enquestes les que determinen l'orientació dels programes polítics amb contingut, bàsicament, per guanyar les properes eleccions. Ofereixen als votants allò que aquests volen sentir, oblidant que el bé de tots sovint té uns obligats costos individuals. Els programes polítics s'assemblen fins a confondre's i les diferències entre les ofertes queden més en el terreny de les característiques personals dels candidats. Però alguna

cosa està canviant en aquest aspecte i la crisi actual també serà determinant per tornar a la bona política que mai havíem d'haver deixat: la que permet la participació, el debat i el contrast per trobar bones solucions als problemes quotidians i mires elevades per salvaguardar el planeta.

Aquest quadern no és un manual d'instruccions per aconseguir el "com" salvar-nos amb el planeta de manera mecànica. Només trobarem el "com" si som capaços d'actuar, prèvia orientació d'on ens trobem i després d'analitzar les alternatives més fiables. Per tant, aspira a ser un material pràctic per aplanar la reflexió, el debat i l'assaig, tant en les esferes privades com en les públiques, tant a nivell individual com en treball de grup. Va dirigit preferentment a aquelles persones que sovint obliden que són les protagonistes de la història. Equivocadament pensen que, en no tenir cap tipus de poder, estan al marge de liderar o participar en els canvis necessaris. Són aquestes persones les absolutament imprescindibles! Uns altres destinataris predilectes són els nois i noies que estan vivint la primera joventut. Aquesta etapa de la vida esdevé propícia per emprendre decisions claus pel futur. Professores i professors d'ètica, grups d'esplai, pares i mares amb desig d'educar ensenyant a pensar, a totes elles i ells s'ha tingut en compte al redactar aquestes pàgines.

Per aconseguir arribar a algun tipus de compromís, sempre imprescindible, és efectiu seguir la pauta clàssica del veure, jutjar i actuar. Unes preguntes volen ajudar a l'aprofundiment, una bibliografia comen-

tada i una cibergrafia facilitaràn l'estudi de temes que aquí forçosament només queden apuntats. Per últim, s'inclou un llistat d'obres cinematogràfiques que, de manera directa o indirecta, fan referència a la qüestió que ens ocupa i poden ser útils a l'hora d'organitzar sessions de cine-fòrum.

Preguntes

- Saps alguna cosa sobre el “decreixement”?
- Si és així, per on i quan t'han arribat les notícies?
- Recordes quina va ser la primera reacció en saber les característiques del “decreixement”?
- Has canviat d'opinió d'aleshores ençà?
- Creus que un altre món és possible?
- En cas afirmatiu, podries indicar alguns canvis per aconseguir-ho?
- Has patit imposicions ideològiques en algun moment de la teva vida? Pots repassar-les?
- Has aconseguit viure segons els teus propis criteris? T'ha costat?
- Et fas respectar quan et desqualifiquen sense arguments? Com actues?
- Gandhi deia que la pau és el camí, de quina manera et preocupen les formes?
- Què respons quan algú t'acusa d'estar als núvols, de viure utòpicament?
- Davant la necessitat de col·laborar amb persones que pensen diferent per a obtenir resultats, on col·loques la ratlla vermella que mai cal traspassar?

- **Quan vas conèixer l'Agenda Llatinoamericana? En fas difusió?**
- **De quina manera creus que podríem afavorir que els polítics tinguessin més en compte el mig termini?**
- **En cas que fossis de les persones que creuen que no poden liderar ni participar en el canvi social necessari, ets prou oberta per reconsiderar aquesta apreciació?**

VEURE

1. RES NO ESTÀ QUIET. TOT CANVIA

Fa uns quatre mil cinc-cents milions d'anys que es va formar el nostre planeta i prop de quatre mil milions d'anys que van aparèixer en els oceans primitius les primeres manifestacions de vida. Només fa seixanta-cinc milions d'anys que es van extingir els dinosaures i els mamífers van heretar la Terra, la qual cosa els permeté l'extraordinària diversificació. Possiblement hi hagi vida en algun altre punt de l'univers. Tot està evolucionant, en continu moviment. La Terra circula a una velocitat de mareig. La complexitat de tot plegat no és cap inconvenient perquè els cossos que poblen el firmament, i en concret les diferents formes de vida en el planeta Terra, manifestin una gran harmonia en el seu conjunt.

L'ésser humà és un recent arribat. L'aparició de l'*Homo habilis* va tenir lloc fa dos milions cinc-cents mil anys i l'*Homo sapiens sapiens*, en la seva versió moderna, anatòmicament ben semblant a nosaltres mateixos, solament té seixanta mil anys d'antiguitat. L'espècie humana es va comportar amb prudència fins que va arribar a nivells de tècnica i capacitats per dominar la resta d'espècies. Aleshores es va tornar superba, superior i l'antropocentrisme es va instal·lar amb tota naturalitat. Van començar els abusos i, malauradament, podem constatar que l'ésser humà

ha estat el primer que ha trencat les lleis naturals que regeixen la biosfera.

Res no està quiet. No obstant això, hi ha moments històrics en què els canvis s'acceleren i la societat experimenta una transformació radical. El destí de la humanitat ha quedat marcat per aquests moments de grans canvis. El primer, en el Neolític, ara fa uns dotze mil anys. Es deixà el nomadisme, consubstancial durant la llarga etapa prehistòrica, per començar a viure de manera estable en indrets propers a aigua abundant. L'agricultura va substituir la recollida dels fruits generosos de plantes i arbres feréstecs i la ramaderia va permetre obtenir llet, carn i seleccionar bestiar sense esperar que l'atzar de la cacera fos

l'àrbitre de tot. Per primera vegada les feines s'especialitzaren. L'home es lliurà al treball per obtenir aliments i abrics necessaris. La dona quedà condicionada, per assegurar la perpetuació de l'espècie, a abundants infantaments, llargs alletaments i la dedicació a feines per mantenir la seva prole. La divisió de les responsabilitats afavorí que alguns membres quedessin alliberats dels rigors de certes obligacions i es dediquessin a elaborar peces útils o de valor simbòlic que els apropà a expressions espirituals.

Un segon moment capital de la llarga marxa de la humanitat és aquell al qual Karl Jaspers, el destacat psiquiatra i filòsof alemany, va anomenar "temps axial" (800-200 abans de la nostra era). A diferents llocs del món esclataren cosmovisions sorprenents per la seva novetat i frescor, que foren la base de filosofies i religions: Lao-Tse i Confuci a Xina, Buda a la Índia, Zaratustra a Pèrsia, els profetes d'Israel i els filòsofs, historiadors, artistes, etc. a Grècia. Un tercer moment de convulsions va ser el del segle XVIII. És quan s'aproven les Constitucions dels EEUU i França, per exemple, que són la llavor de la Declaració Universal dels Drets Humans aprovats i proclamats per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de l'any 1948. El poder va passar a una nova classe social emergent, la població va créixer de manera espectacular seguint el mateix ritme de rendibilitat agrària i, juntament amb les millores mèdiques i higièniques, permeteren aquest salt demogràfic sense precedents.

Preguntes

- **Sota el firmament i atenent els milions d'anys de l'inici de la vida a la Terra, com et sents?**
- **Quines poden ser les causes de l'antropocentrisme actual?**
- **Podries indicar alguns punts positius heretats del moment històric conegut com a "temps axial"?**
- **Quina valoració fas de la Declaració Universal dels Drets Humans de l'any 1948?**

2. EL QUART MOMENT DE GRANS CANVIS L'ESTEM VIVINT ARA MATEIX. EL CANVI ÉS QUE EL CANVI NO TÉ FI

Hem passat d'una línia històrica amb innovacions suaus, amb uns curts períodes de transformacions transcendents (els tres comentats i també d'altres de menor incidència), a viure uns moments en què el canvi és continu i exponencial. No hi ha temps de descans per assumir les reformes precedents. A més, experimentem com a mínim tres novetats respecte a totes les generacions que ens han precedit:

1. La persona humana té la capacitat, i la tindrà encara més, per decidir fins i tot la seva pròpia evolució, la manipulació genètica pot desembocar a la creació d'una nova espècie. Obert el procés, la creació de noves espècies per part de les creades per a éssers intel·ligents diferents dels humans, no té fi.
2. Som els primers en estar comunicats amb tot el món, un món que s'ha fet petit. Res no ens estranya i per aquesta raó res no ens pot ser indiferent.
3. La situació inèdita de la biosfera: un dèficit creixent dels ecosistemes a causa de la demanda de béns i

la producció de residus per part de la humanitat. A partir de mitjans dels anys vuitanta del segle passat gastem més del que la Terra produeix.

El tomb de passar d'uns canvis periòdics a un canvi sense fi queda més accentuat per la profunda i especial crisi actual. Si limitem la crisi a un problema econòmic, tindrem la percepció de trobar-nos davant una de les múltiples depressions històriques dins d'una normalitat cíclica. Les millors anàlisis, però, ens fan veure que és més que una crisi econòmica cíclica. Ens trobem aleshores davant una crisi sistèmica com les que regularment apareixen al llarg de la història? Certament, tot fa pensar que estem immersos en una crisi del sistema capitalista, però la seva singularitat, allò que realment ha de ser el punt de partida per a dissenyar el futur, és que res no podrà tornar a ser el que era. Vivim una crisi en forma de perdigonada. Una crisi que és una manifestació de les tres circumstàncies simultànies acabades d'indicar en el paràgraf anterior, juntament amb altres de subordinades.

Preguntes

- Creus possible que l'enginyeria genètica pugui arribar a crear un ésser intel·ligent diferent a l'espècie humana? En cas afirmatiu, reflexiona.
- Ets favorable a l'exploració de l'espai en aquests moments? Raona la teva resposta amb arguments.
- De quina manera veus la crisi actual?

- **És el sistema capitalista que està en crisi?**
- **Quines diferències observes entre la crisi actual i les anteriors que has viscut?**
- **Creus que tornarem a una situació semblant a la d'abans de la crisi? Raona la resposta.**

3. ELS LÍMITS HUMANS

Els humans ens trobem en una cruïlla desconeguda. Un dels camins mena a continuar amb el creixement productiu i cercar solucions en la tècnica. El segon camí és el d'oferir la pau a la natura, la reconciliació definitiva amb la Terra que ens acull i ens dóna vida. En altres paraules, ignorar els límits humans o viure dins dels nostres límits. Hi ha qui creu que l'autolimitació és el repte més gran d'aquest segle XXI.

L'espècie humana té set d'infinít i d'il·limitació. Necessitem els mites i els creem, cerquem persones ideals (sovint llunyanes i que no ens fan nosa, val a dir-ho) per projectar sobre elles l'ideal que nosaltres no aconseguim satisfer. Els àngels són éssers que trobem a totes les religions perquè els humans, sense diferències culturals, els creem com a imatges d'allò que voldríem ser i no som. Un recent treball de Juan Arias clarifica aquest punt (*La seducción de los ángeles*, Espasa, 2009). Hi ha fins i tot un desig d'esdevenir déus. Els autors Eudald Carbonell i Robert Sala (*Encara no som humans*, Empúries, 2002), van més enllà en afirmar: "La possibilitat de convertir-nos en déus ja és una realitat" (p. 13). És la gran temptació! La Bíblia, que al marge de creences és un llibre savi, ja en el Gènesi se serveix de la rèplica de l'astuta serp a Eva davant el dubte de menjar el fruit

prohibit: “No, no moriríeu pas! Déu sap que si un dia en menjàveu, se us obririen els ulls i seríeu igual com déus: coneixeríeu el bé i el mal”. Per una part els promet la immortalitat i per a altra, esdevenir déus, dues temptacions que no ens han deixat des de la mateixa albada de la humanitat.

Fàcilment ens obsessionem davant les bondats de la tecnologia i deixem de banda altres característiques que ens són pròpies. Quan es comenten idees semblants sempre hi ha qui entén que cal posar fi a la recerca i a les noves vies que la ciència ens obre. Aquí no es diu això. Som aficionats a veure el blanc o el negre. Mai no veiem la realitat, que és grisa. Si no és cent, és que és zero! I no, entre el cent i el zero hi ha moltes gradacions per a elegir. És més, una determinada aplicació de la ciència podrà ser èticament aconsellable en una circumstància i rebutjable en altres. Queda demostrat abastament: el desenvolupament moral humà no ha crescut en la mateixa mesura que la tècnica i la ciència. En no haver sabut fer un bon ús del progrés hem quedat hipertrofiats, som uns gegants de la tecnologia i uns pigmeus ètics. El saldo entre el progrés moral i el tècnic ens aclareix que el dèficit del primer és tan aclaparador que pretendre engrandir la distància entre els dos conceptes ens portaria fàcilment a una situació catastròfica. Desproveïts de l'especificitat humana que permet valorar la justícia en l'àmbit públic i l'amor en l'íntim, quin futur ens esperaria?

Saber-se limitat és la demostració més clara de saviesa. Estem condemnats, feliçment condemnats, a

ser animals de frontera entre l'àngel i la fera. Ens valorem tan poc perquè sovint ens comportem com bèsties ferotges: Auschwitz, Hiroshima i Xernòbil i altres vergonyes, sense anar més lluny del segle passat, demostren que l'enlluernament per la tècnica ens porta a xernòbils, que la ciència per la ciència pot provocar nous hiroshimes i que jugar a ser déus condueix a altres auschwitz. D'acord que podem millorar com a espècie. Farem un gran salt endavant el dia que gaudim de sistemes socioeconòmics i organitzacions polítiques justes. Ens ajudaran a treure de dins allò que de més sublim ens queda ara amagat. Els valors ambientals actuals, tot al contrari, promouen la cobdícia i ens desperten les bèsties adormides en els racons més foscos del nostre interior. Serem plenament humans quan l'actitud moral de la persona hagi crescut el suficient com per no voler ser més un aprenent de bruixot. Hem d'establir una moratòria en el desenvolupament de certs experiments tècnics i científics, com a mínim fins que el refinament ètic estigui a l'alçada de les tècniques sofisticades. Aleshores, i només aleshores, podrem determinar què fer. Estic completament segur que aquest ésser humà futur, plenament humà, determinarà voluntàriament establir uns límits. El cantant Raimon té una cançó meravellosa, "Animal d'esperances i memòria":

Animal d'esperances i memòria
No he volgut ser humà d'altra manera,
No he volgut ignorar i resignar-me
A ser, poc més poc menys, com una fera

Enguany celebrem el quarantè aniversari de l'arribada a la lluna. El president Obama va rebre en audiència els tres astronautes d'aquella primera expedició. Un d'ells va demanar al president d'accelerar els preparatius necessaris per arribar a Mart. És possible que això pugui ser realitat un dia o altre, però abans arreglem la Terra de les xacres que tenen solució i que a continuació es comenten agrupades en quatre grans blocs: els valors frívols i les actituds egòlatres; la mundialització al servei dels poderosos; l'economia capitalista que tot ho mercantilitza i el costum d'estirar més el braç que la màniga. Quatre grans temes per arreglar abans d'emprendre aventures.

Preguntes

- **Quin paper jugarà la tècnica per superar aquesta crisi?**
- **Quines dificultats observes per sortir positivament de la crisi?**
- **Havies pensat que potser hem d'autolimitar-nos?**
- **En quina manera t'afecta la idea de trobar-te un ésser finit, limitat, vulnerable i fràgil?**
- **Cerques mites, els fabriques?**
- **Si ets una persona religiosa, quin paper hi juga Déu? És un ésser que ens soluciona les nostres mancances o és la font d'energia per superar les nostres covardies?**
- **Creus que la Bíblia és un llibre savi? Quins escrits són per a tu referents i inspiració?**
- **La tecnologia és consubstancial a la persona hu-**

mana, pots citar altres característiques que ens són pròpies? Fes-ne una valoració i procedeix a prioritzar-les.

- Fes un llistat d'invents científics i tecnològics que ens han facilitat la vida i la fan més agradable.
- Hem fet sempre un bon ús dels avanços tècnics? Fes un llistat de desmesures tècniques.
- Estàs d'acord que la bondat humana no ha crescut amb el ritme que ho ha fet la tècnica?
- És exagerada l'afirmació que som uns gegants tècnics i uns pigmeus ètics?
- Què et diuen el nom d'aquestes tres poblacions: Auschwitz, Hiroshima i Xernòbil?
- Pots citar fets històrics que no hem de repetir?
- Les presons del terror d'Iraq, Afganistan i Guantánamo, què ens demostren?
- Saps que hi ha vint-i-set mil caps nuclears emmagatzemats? Quina solució és la que trobes més justa per posar fi a la cursa d'armament, especialment l'armament atòmic?
- Saps la història de l'aprenent de bruixot? No creus que podem caure en la mateixa trampa?
- Tens una certa confiança en el futur de la humanitat? Argumenta la teva opinió.

4. PRIMER BLOC: VALORS FRÍVOLS I ACTITUDS EGÒLATRES

Més que en crisi estem en crisis, en plural. Crisi de valors, crisi econòmica, crisi energètica, crisi de sostenibilitat, etc. És la crisi de valors la que ens deixa endormiscats en lloc d'esperonar-nos a trobar solucions a altres crisis que són més evidents per la clara incidència immediata, la visibilitat social i les repercussions a l'economia familiar. Després de la caiguda del mur de Berlín, els megarrelats que donaven sentit a moltes vides han entrat en crisi. Els valors sòlids han deixat pas a altres de dèbils, a la moda del "light", a la societat líquida, en expressió de Zygmunt Bauman.

Si analitzem els valors en ús, el que la publicitat destaca i allò més aplaudit socialment, no costa gaire observar que la mesquinesa s'ha ensenyorit de les nostres vides; ens han educat, i eduquem, de manera que afavorim un individualisme extrem que ens deixa sense estímuls per atendre els espais comuns, les inquietuds col·lectives i els somnis legítims dels pobles i generacions; la frivolitat ha substituït el compromís; la banalitat, a la formalitat; la solidaritat indolora, minimalista, a la gratuïtat exigent i arriscada i hi ha massa superficialitat en lloc de rigor. El pensament únic i la idea que no és possible millorar la

història, ens han deixat sense els deu minuts diaris d'utopia necessaris per a emprendre el vol de l'àguila que permet concretar fites d'envergadura i vestir projectes amb ànima.

Tot empeny a formar una societat d'egòlatres, més enllà de simples egoistes. Un egoista, a la fi, sempre pot sentir la necessitat de compartir el seu moment esplèndid. Un egòlatra no, només es veu a ell. Ningú no pot fer-ho com ell, és imprescindible, vol sortir a totes les fotos i sense ell el món pararà! L'ego és al bell mig de les seves preocupacions i amb el seu petit grup, acaben les seves fites socials. Les noves tecnologies, tan positives quan se'n fa un bon ús, afavoreixen l'individualisme quan es cau en la desmesura i alguns es tanquen en móns imaginaris en

els quals els altres són prescindibles. El dèficit moral del qual hem parlat més amunt ha compromès l'ús de la tècnica que alguns esperen com a redemptora de la nostra vall de llàgrimes.

Malgrat les millores tècniques i científiques, l'enorme capacitat de consum i l'aparent benestar, a Occident ha crescut el malestar, el buit interior, l'estrès i la falta de sentit de la vida. Els rostres estan marcats per la tristesa i el desengany. Alguns, incapaços de donar resposta positiva al seu estat d'inquietud permanent, cauen en el parany de les drogues, l'ocultisme, els jocs d'atzar, les modes orientals en la seva versió més adulterada o a formar part dels grups més reaccionaris dins de les religions tradicionals.

Preguntes

- Pots enumerar algunes de les manifestacions de les crisis actuals?
- De quina manera t'afecten aquestes crisis?
- Com has viscut, en cas d'haver arribat a una certa edat, el pas d'una societat utòpica i esperançada a una de valors dèbils? La postmodernitat, com ha modificat la teva vida?
- Agafa alguna revista dels dominicals que acompanyen els diaris, retalla les pàgines de publicitat i ordena-les segons els valors que cada anunci promou, a vegades de forma molt subtil i subliminal. Un cop tinguis els pilons, en fas una anàlisi i un comentari de cadascun i una reflexió general. Després pots fer el mateix davant els teus fills,

alumnes, etc. Aprendre a observar la publicitat de manera crítica.

- **Fes un inventari de situacions properes a la teva vida que demostrin (o neguen) que hem passat d'una societat travada, amb vincles comunitaris i veïnals a una altra més individualista.**
- **Què és per a tu una solidaritat exigent i arriscada? I una d'indolora? Fes-ne una anàlisi crítica.**
- **Veus somnis col·lectius? Quins són? On són?**
- **Consideres que estem vivint temps de valors frívols? En cas positiu, com consideres que podem sortir-nos-en d'aquestes maneres de fer banals i superficials?**
- **Personalment, com organitzes el teu temps per a donar cabuda a espais de reflexió, silenci o meditació? Disposes de moments forts durant l'any per aquest fi? I de moments més breus sovintejats? La teva vida té equilibri en la distribució del temps?**
- **Creus innecessàries les utopies, per obsoletes i impossibles? Explica la teva visió.**
- **Analitza els teus egoïsmes. Pensa si caus alguna vegada en l'egolatria. En cas afirmatiu, com posar-hi remei?**
- **Comenta si estàs d'acord, o no, amb l'afirmació següent: malgrat totes les característiques aparentment positives de què gaudeix la societat opulenta occidental, s'ha instal·lat un sentiment de frustració i de buit interior.**
- **Saps casos concrets de persones que han caigut en paranys de la droga o altres modes que pretenen ser bàlsams pel malestar creixent?**

5. SEGON BLOC: LA MUNDIALITZACIÓ AL SERVEI DELS PODEROSOS

La facilitat dels desplaçaments, els nous sistemes de comunicació, la revolució que ha suposat la digitalització, les transaccions a nivell mundial, la concentració d'empreses, etc. són fenòmens relativament nous, iniciats després de la Segona Guerra Mundial; se'n parla genèricament amb el nom de globalització, o mundialització. Com molt bé reflexiona el premi Nobel d'economia Amartya Sen, pels volts de l'any 1000 de la nostra era va ser quan es van donar una sèrie de transferències tecnològiques i de coneixement general des d'Orient a Occident. D'algun manera, va ser una primera globalització i una mostra del que esdevindria mil anys després amb transferències en tots sentits. La globalització, però, ha quedat reduïda a l'economia i aquest és el seu gran fracàs.

Del 1945 al 1989, el capitalisme tenia el contrapès del comunisme i es va haver de preocupar del benestar dels treballadors. La URSS va actuar com a contrapès. A la dècada dels vuitanta coincidiren dos polítics, Margaret Thatcher a la Gran Bretanya i Ronald Reagan als EEUU, disposats a donar ales a un liberalisme extrem, que va atraure altres països occidentals. Amb la caiguda final del mur de Berlín l'any

1989, la situació va anar vers la mateixa direcció amb més rapidesa. Va tenir conseqüències enormes: des-nacionalitzacions, amb la consegüent divisió internacional dels processos de producció; fusions d'empreses que donaren pas a multinacionals gegants, monstruoses, amb una facturació superior al PNB d'alguns països; disminució dels controls estatals i eliminació de barreres duaneres; la competència va passar a ser l'únic regulador; les persones quedaren convertides en recursos humans o clients. Van ser anys, fins que va arribar la crisi generalitzada, de desmesura i d'entronització del diner com a mesura de totes les coses.

El resultat del procés és que cadascuna de les cent empreses globals més importants ven més que qual-sevol dels cent-vint països més pobres. Cap dels seus dirigents han posat els seus projectes a votació i, en canvi, tenen més poder que els polítics elegits. Busquen el benefici en lloc de la igualtat, la llibertat o el bé públic. Quinze persones sumen una renda superior a la de tots els habitants de l'Àfrica subsahariana. No es parla seriosament de distribució de la riquesa. Els Objectius del Mil·lenni aprovats per les Nacions Unides l'any 2000 per reduir la pobresa mundial a la meitat l'any 2015, estan lluny de seguir el ritme establert.

Les facilitats per a traslladar-se d'un punt a un altre del planeta animen molts, especialment els més joves, a deixar les terres d'origen per provar fortuna en llocs dels quals les pantalles màgiques dels televisors ofereixen imatges idíl·liques, com si d'una nova Xau-

xa es tractés. El fenomen migratori de les darreres dues últimes dècades ha marcat tant el destí dels països amb forta emigració com el dels receptors. Els primers queden sense el seu millor potencial humà pel futur i, a les zones d'arribada, els autòctons viuen temorencs la pèrdua de costums tradicionals, el canvi sobtat del paisatge humà i les constants modificacions veïnals han substituït l'estabilitat familiar en pobles i barris durant generacions. No tot és racisme. Hi ha comportaments propis del qui viu una situació de dol per la pèrdua de referents que formaven part del més profund del seu ésser. La immigració massiva en els aparents anys de bonança econòmica ha estat propiciada per aquells que necessitaven mà d'obra barata, poc reivindicativa i menys exigent.

Preguntes

- **Quan parles de la globalització, o mundialització, en fas sempre una valoració negativa o creus que també té aspectes positius? Valora la teva resposta.**
- **Sabent que les quinze persones més riques del món disposen d'una renda superior a tots els habitants de l'Àfrica Subsahariana, què creus que explica la nostra passivitat?**
- **Com és possible la diferent valoració dels morts provocats en els lamentables atemptats de l'11-S de l'any 2001 i dels milers de morts diaris a causa d'una mala gestió dels béns de la Terra, que són de tots?**

- **Manifesta la teva opinió sobre el fracàs dels Objectius del Mil·lenni de l'any 2000.**
- **Ara analitza la circumstància que un dels pocs països que ha complert amb aquests objectius sigui Venezuela (ha reduït la pobresa molt més enllà de la meitat, que és un dels Objectius del Mil·lenni; ha reduït les desigualtats i l'atur; ha doblat els beneficiaris de la Seguretat Social; ha disminuït el seu deute públic, etc).**
- **Si Venezuela ha complert, com és possible que analitzant els setanta-dos articles dedicats al president Hugo Chávez en el darrer any, en els cinc diaris espanyols de major tirada, cap d'ells en faci ni la més petita menció positiva?**
- **De quina manera rebem les informacions estatals i internacionals?**
- **Pots donar exemples clars de poca transparència democràtica? De l'escassa participació ciutadana? De l'anul·lació dels drets més elementals? De la situació de clara oligarquia o de clares trampes electorals? Valen exemples d'aquí i de fora.**
- **Quantes persones nouvingudes coneixes? Quantes han entrat a casa teva? Quants telèfons d'aquestes persones tens a la teva agenda? A quantes has escoltat? A quantes has donat un cop de mà?**
- **Has fet alguna cosa per millorar la bona acollida ciutadana d'aquests arribats de terres llunyanes?**
- **A qui ha beneficiat aquesta immigració?**
- **T'has llegit la llei sobre els centres de culte del Parlament de Catalunya? Has seguit la seva tramitació? Pots donar-ne la teva opinió? Punts forts i punts febles.**

- **Com resoldre pacíficament els enfrontaments ciutadans que provoca la immigració?**

6. TERCER BLOC: LA FALLIDA DE L'ECONOMIA CAPITALISTA

Després de les crisis anteriors, fins i tot de les sistèmiques, naixien noves possibilitats per a un creixement econòmic amb nova força. Res no fa pensar que el futur segueixi la tendència històrica, simplement perquè el planeta no dóna per a més. S'ha acabat "anar a més". És clar que pot haver-hi un intent de continuar igual un cop superada la fase més cruenta de la crisi, però la següent crisi econòmica la tindrem cada vegada més propera, amb l'agreujant que, si a les diferents administracions els falta l'estratègia a mig termini que comentava més amunt, el cost serà superior i quedaran més compromeses les properes generacions per a trobar solucions. Aquest és el punt capital, singular, el que fa que la nostra crisi sigui inèdita. Estem al començament de la fi del capitalisme.

El treball constitueix un dels elements més aberrants del sistema econòmic capitalista. Es va passar de formes de vida majoritàriament agràries a altres condicionades especialment per les dinàmiques pròpies de les exigències industrials i de serveis. La població es va traslladar del paisatge rural a l'urbà. Els horaris estrictes, els enutjosos desplaçaments diaris, els habitatges sense privacitat ni condicions per a l'educació harmoniosa dels fills, ni per a la convivència

intergeneracional han estat novetats que han patit les darreres generacions. La precarietat laboral no deixa d'augmentar i els que per circumstàncies diverses no s'adapten, pateixen el naufragi de la competitivitat sense entranyes.

La incorporació de la dona a ocupacions laborals as-salariades és una de les novetats amb més repercussions socials. El treball remunerat ha donat a la dona una llibertat personal inqüestionable. En contrapartida, ha sofert discriminacions de tot tipus i ha quedat sotmesa, igual que l'home i sovint més, a explotació. Home i dona han claudicat davant el repte d'acon-seguir la veritable llibertat, a més de la necessària igualtat. Fa uns anys, les dones treballaven a casa, molt i sense cobrar; l'home ho feia fora del seu domi-

cili durant vuit hores diàries. Actualment, tant l'home com la dona solen tenir ocupacions fora de la llar. Els horaris laborals s'allarguen tot el possible per aconseguir més ingressos que, malgrat tot, sempre són insuficients en anar pujant de manera il·limitada els desitjos d'adquirir nous béns.

El consum és compulsiu (es pot dir que és una veritable addicció) i està animat per una publicitat diabòlica, que repercuteix encara més negativament sobre les capes de població desarmades davant tanta pressió, sense capacitat crítica ni preparació per actuar amb personalitat i llibertat. S'ha de fer front a hipoteques que duren tota la vida laboral (i no hi ha res que faci la gent més conservadora que tenir-la collada d'aquesta manera).

Les atzagaiades, en ser moltes i grosses, ens han portat a la crisi actual. Per a donar suport a aquesta economia que ha arruïnat tants innocents s'han injectat diversos milers de bilions de dòlars als bancs. Molts més que els quatre-cents mil milions de dòlars que anualment els països del Sud paguen als del Nord en concepte d'interessos del deute extern acumulat al llarg de trenta anys i que tant costa condonar. L'ajuda al desenvolupament és de cinquanta mil milions de dòlars, una octava part del que el Sud paga al Nord per liquidar el deute. El Nord dedica les engrunes que li cauen de la taula al Sud i, a la vegada, es dedica a rampinyar-li tot el que pot, sense compassió. Per alimentar el nostre bestiar importem soja de zones que fins fa poc eren selva amazònica. Obliguem alguns països al monocultiu, la qual

cosa els condueix a la ruïna en destruir-se un sistema d'autoconsum que era satisfactori per les seves necessitats bàsiques, etc. Els interessos per obtenir matèries primes, pel domini de pobles geopolíticament estratègics i les tensions generades entre cultures, han fet esclatar guerres entre nacionalismes. Els fonamentalismes s'han desenvolupat de manera evident durant els anys malastrucs de l'era Bush.

Preguntes

- **Creus que és possible que estiguem vivint la fi del capitalisme, el sistema econòmic en què sempre has viscut i en què també van viure els teus pares i avis?**
- **De quina manera gaudeixes o pateixes el treball? Contesta en passat si ets jubilat o en visió de futur si ets estudiant.**
- **Pots fer un comentari de la teva opinió sobre la dona i el treball.**
- **Fins a quin punt el treball realitza la persona? Razona la resposta.**
- **Consum i consumisme. Fes-ne una distinció.**
- **Els endeutaments condicionen els nostres posicionaments socials?**
- **Com és que han sortit tants milions (o bilions!) per injectar a la banca i no n'hi ha hagut, ni en temps de plena eufòria econòmica, per salvar tants innocents de la fam? A què cal atribuir-ho?**

7. QUART BLOC: ON ANEM ESTIRANT MÉS EL BRAÇ QUE LA MÀNIGA?

Els malbarataments a causa del consum forassenyat de tot tipus de béns és escandalós. Els desnivells del consum entre països és abismal malgrat els béns de la Terra haurien de ser equitativament repartits. Limitem-nos a analitzar un dels béns, l'aigua. Malgrat vivim en el Planeta blau, per l'efecte de l'aigua que es veu des d'un satèl·lit, molt poca d'aquesta aigua és potable. Concretament, el 97,5% de l'aigua del planeta és salada. Del 2,5% restant, el 70% està en els casquets polars i molta altra en les capes freàtiques massa profundes per a la seva explotació. Podem disposar d'un 1% de l'aigua dolça, que és el mateix que dir el 0,007% del total de l'aigua de la Terra. El consum d'aigua dolça, en números rodons, es reparteix (de manera desigual segons els països) en un 70% a l'agricultura, un 20% a la indústria i un 10% a ús domèstic. D'aquest 10% domèstic trobem diferències abismals: un malgaix que viu en una zona rural empra deu litres d'aigua diaris mentre que un californià ric malgasta mil litres diaris.

Hi ha un comerç virtual de l'aigua: són necessaris dos mil nou-cents litres d'aigua per fabricar una camiseteta de cotó; quinze mil cinc-cents litres, per cada quilo de carn vacuna; mil cinc-cents litres, per quilo

de sucre de canya (de promig, les persones utilitzem setanta grams de sucre per dia, equivalent a cent litres d'aigua); una tomata conté un 95% d'aigua. Tot això fa que alguns països importin aigua sense adonar-se'n.

Impossibilitat del “creixement sostenible”

Davant l'impacte negatiu del consumisme sobre el planeta, especialment en els darrers cinquanta anys, sentim sovint dues paraules màgiques: “creixement sostenible”. En realitat, és una quimera tan irrealitzable com la de pretendre la quadratura del cercle. Hem sobrepassat en un 30% la capacitat d'abastament del planeta; això, en una economia d'empresa o familiar, equival a superar les despeses anuals ordinàries en un 30% a les rendes. Si per fer front a deutes acumulats, es ven part del patrimoni, l'any següent es gaudiran de menys rèdits i altres vendes patrimonials eixugaran momentàniament els deutes, fins que vindrà un dia que es trobaran a la ruïna econòmica i a la indigència personal. Així acaba qui confon capital i rèdit.

La Petjada Ecològica

Per saber el veritable impacte humà sobre la biosfera s'utilitza l'índex de la Petjada Ecològica el qual mesura tant el consum de recursos com la generació de residus. Atenent l'espai bioproductiu de la Terra i el nombre d'habitants, la biocapacitat de la Terra l'any 2005 era de 2,1 hectàrees per persona. En canvi, comptabilitzant la despesa i producció de deixalles real, aleshores ja es necessitaven 2.7 hectàrees per persona de mitjana. Hi ha un gran desnivell entre pa-

ïsos: Marroc té una Petjada d'1,1 hectàrees per persona, el Congo de 0,5, Espanya de 5,7 i EEUU de l'ordre de 9,4. Si tots els ciutadans del món consumís el mateix que els dels EEUU, necessitariem alguns planetes com la Terra per atendre la nostra demanda i absorbir les deixalles.

L'energia

L'espècie humana ha trencat les limitacions que al llarg dels milions d'anys ha mantingut la resta d'éssers vius: viure gràcies a l'energia solar. Els humans ens procurem energia del petroli, del carbó, del gas, de l'urani, etc., materials que provenen de la mateixa Terra. Entre 1960 i 2000 hem consumit, amb enormes desigualtats, més energia que durant la resta de la història humana i un 75% d'aquesta energia és fòssil. Podem seguir així? La veritable utopia irrealitzable és pretendre aconseguir uns nivells de consum globals semblants als actuals del 20% de la població, que consumeix el 80% dels recursos naturals, sense que passi res.

El transport

El transport s'ha multiplicat de manera alarmant en aquests darrers anys i sovint sense necessitat. Podem fàcilment esmorzar a Barcelona, dinar a Madrid i sopar a Nova York, però això no significa que sigui ètic abusar d'aquestes facilitats. En un món globalitzat és necessari tornar la vista cap a una nova localització de moltes activitats. Les megacadenes tipus McDonald's i les grans superfícies de cadenes multinacionals tendeixen a ocupar àrees que abans estaven ateses per negocis familiars. Escandalitza saber que

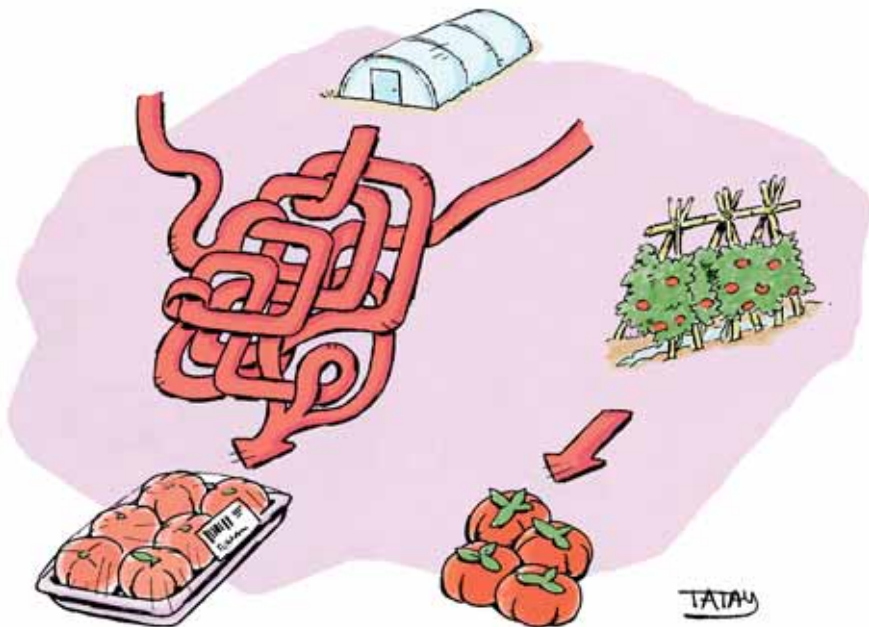
el 13% dels béns transportats per avió són productes relacionats amb l'alimentació. Solament a l'estat espanyol, en els darrers anys, s'han tancat deu explotacions agràries cada dia. Aquesta situació permet que set empreses controlin tres de cada quatre aliments que es venen. A més, la concentració de la producció agrícola repercuteix negativament, i de manera dramàtica, en la biodiversitat. Segons l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO), s'estima que el 75% de la diversitat genètica dels conreus s'ha perdut durant el segle XX. Queden solament aquelles varietats que millor es conserven i maduren artificialment per poder suportar distribucions a llarga distància, però no necessàriament són les de millor qualitat.

Abans d'arribar a la taula, els aliments han viatjat milers de quilòmetres; no obstant això, molts d'ells es poden trobar a ben poca distància més sans i saborosos, sense conservants ni additius, produïts per un pagès que estima l'ofici, coneix el terreny i la manera d'aconseguir un bon rendiment. Per proporcionar aquestes mateixes qualitats als productes que necessiten llargs transports (i mai sense aconseguir-ho del tot), s'ha creat una indústria del sabor i de les aromes. Solament als EEUU aquesta indústria factura mil quatre-cents milions de dòlars anuals. Hi ha, a més a més, colorants, conservants i altres additius.

El raïm californià es transporta amb avió a Alemanya o crancs pescats al Mar del Nord es traslladen al Marroc per a ser pelats i a Polònia per a ser empaquetats... abans d'arribar als mercats d'Hamburg pel seu

consum. Una bona quantitat de productes recorren molts quilòmetres abans no arriben al consumidor. Són transports prescindibles i seria molt positiu tornar a la producció local per estalviar recursos no renovables, evitar emissions de CO₂ que provoquen el canvi climàtic i no patir els efectes negatius d'altres emissions causants d'un bon nombre de malalties, algunes de greus.

No és cert que els productes llunyans siguin més econòmics. Les nous californianes són un pèl més barates que les autòctones (i d'un gust inferior!). Si ho comptem bé, evidenciarem que ens resulten ruïnoses. Al preu de cost cal sumar-hi les infraestruc-

tures necessàries per atendre aquest despropòsit: autopistes, aeroports, emmagatzematge, xarxes de comunicacions i les conseqüències energètiques i mediambientals. Transaccions i comerç sempre n'hi ha hagut i no hem de pretendre tornar a cap autarquia. Solament cal aspirar a la mesura, que en el cas del transport de mercaderies i de capitals seria reduir-los a l'estrictament necessari.

La publicitat

La publicitat suposa una inversió de l'ordre de cinc-cents milions de dòlars anuals solament als EEUU (el 45% de la publicitat del planeta). A l'estat espanyol, l'any 2004 s'invertiren prop de tretze mil milions d'euros. La publicitat encareix els productes i alguns d'ells de manera ostensible, a més, la publicitat ens deixa un xic atordits. La publicitat actual és nefasta perquè ha deixat la seva funció primordial, que és informar; ara, del que es tracta és d'hipnotitzar el futur client i, a més, contaminar el paisatge, els nostres pobles i ciutats. La propaganda va conformant una espècie de dictadura de les grans empreses condicionant les programacions i informacions dels mitjans de comunicació.

La publicitat ha arribat a una perversió tan gran, a un grau de manipulació tan descarat que no té cap tipus de vergonya en utilitzar tots els instruments que té a l'abast. Són il·lustratives les paraules del director general del canal francès de televisió TF1, Patrick Le Lay, que fan pensar que l'assumpte és molt més greu del que hom pot imaginar en un primer moment: "Hi ha maneres de parlar de la televisió.

Però en una perspectiva 'business', siguem realistes: bàsicament, el treball de TF1 és, per exemple, ajudar la Coca Cola a vendre el seu producte. Ara bé, perquè un missatge publicitari sigui percebut, és necessari que el cervell del telespectador estigui disponible. Les nostres emissions tenen vocació de convertir-lo en disponible: és a dir, divertir-lo, relaxar-lo per a preparar-lo entre dos missatge. El que venem a Coca-Cola és temps de cervell humà disponible". Mentre el ciutadà estigui bombardejat per la quantitat de missatges publicitaris actuals és difícil sortir de la desmesura de la nostra societat.

La granota bullida

Tenim evidències prou clares que indiquen que no és factible seguir amb el mateix ritme de creixement, però el cas és que ens neguem a reconèixer la realitat. La metàfora de la granota bullida ens ajudarà a comprendre la nostra situació d'indiferència. L'organisme de les granotes no detecta les variacions tèrmiques i, si en poséssim una a bullir en un recipient (és un dir, les pobre granotes són per salvar-les, no per bullir!) veuríem que nedaria tranquil·lament mentre l'aigua es mantingués tèbia i seguiria fent-ho a mesura que augmentés la temperatura de l'aigua. Fins que de cop, quan l'aigua arribés als quaranta-dos graus, la granota, desproveïda d'un sistema d'alarma davant l'imminent final, moriria. Als humans ens podria passar una cosa semblant: no tenir consciència del veritable perill i adonar-nos-en massa tard, sense temps de salvar-nos com a espècie. Pensem que cada dia desapareixen entre cinquanta i dues-centes espècies del planeta per efectes majoritàriament de la nostra poca sensibilitat. És un veritable biocidi. Margot Bremer, des d'Uruguai, parla d'establir una biocràcia, una democràcia centrada en la vida. Els humans tenim una certa responsabilitat, com a éssers intel·ligents, de preservar la vida i el futur de les altres espècies.

Preguntes

- **A causa de les passades seques segurament vas adoptar alguna mesura per afavorir l'estalvi d'aigua. Segueixes igual de persistent després**

d'haver superat el temor de restriccions?

- **Quins criteris et guien a l'hora d'elegir les teves compres de verdures i fruites? I a l'hora de comprar roba?**
- **Parles de "creixement sostenible" com a solució?**
- **Sabies que des dels anys vuitanta del segle passat gastem més del que la Terra pot proporcionar?**
- **Creus exagerat parlar de "decreixement"?**
- **Defenses la singularitat humana? És a dir, nosaltres som diferents dels altres éssers vius a l'hora de disposar de la riquesa natural de la Terra, procedir a modificacions i a ser amos absoluts davant les vides de les altres espècies. Hi estàs d'acord?**
- **Per què hem tardat tant a parlar d'energies renovables?**
- **N'hi ha prou en procurar-nos noves energies renovables o el problema té un abast més gran?**
- **Què dir als més de mil quatre-cents milions de xinesos i als més de mil milions d'indis quan preten guin tenir el mateix ritme de vida que nosaltres?**
- **Quina és la teva pràctica en els desplaçaments?**
- **Utilitzes els serveis de cadenes tipus McDonald's? Explica la teva argumentació.**
- **Procuras consumir productes propers?**
- **És de suposar que gastes alls d'aquí i no de Xina, i nous del país en lloc de les de Califòrnia. L'actitud ètica d'una sola persona no arregla el problema, però ajuda, és imprescindible per solucionar-lo. Has fet algun tipus de campanya per a facilitar la conscienciació? Les actuacions errònies dels consumidors sovint són perquè ignoren el problema,**

un cop en tenim consciència solem actuar consequentment. Val la pena informar, ho fas?

- **Tendeixes a la compra de productes que fan molta publicitat o més aviat els fas el boicot, precisament per aquesta actuació seva desmesurada?**
- **Després de llegir les paraules de Patrick Le Lay sobre el paper de les televisions, com t'has sentit?**
- **La metàfora de la granota bullida és prou allisonadora, podries explicar alguna altra metàfora que hakis sentit o llegit dins de la mateix línia?**
- **Què opines de la idea de passar d'una simple democràcia a una biocràcia?**

JUTJAR

Quan ens dediquem al “Veure” ens solem posar d’acord fàcilment. Gairebé tothom coincideix en què la situació actual del món és delicada. Altra cosa és si en fem un judici semblant o si ens posem d’acord en la manera d’actuar; aquí més aviat es donen discrepàncies notables. Algunes de tipus ideològic, altres d’estratègiques i també diferències quant a la confiança per a sortir més o menys airosos de la situació d’atzucac actual.

Persones molt ben preparades expressen el seu convenciment que la humanitat ha donat tot el que podia donar de sí i que ens espera una desaparició no llunyana, tal com els va tocar a altres espècies anteriorment. Són posicions respectables i venen emparades per anàlisis serioses. Però també hi ha opinions que ratllen el cinisme en treure importància a l’extinció de la humanitat. Encara són més ofensives les paraules d’aquelles persones que afirmen que no val la pena comportar-se adequadament per a preservar el planeta perquè igualment està perdut. I algú proclama, sense vergonya, que li és igual que tot s’emmetzini perquè igualment no viurà el futur, que s’espera calamitós. Aquells que visquin aleshores, ja s’espavilaran. Major insolidaritat, impossible.

1. REAVALUAR, EL PRIMER

És ben cert que hem de saber reutilitzar; hem d'aprendre a reduir; hem de fer un esforç per redistribuir; però res més important que reavaluar, és a dir, reconsiderar els nostres valors. El nostre imaginari col·lectiu ha estat colonitzat per uns referents de cartró pedra i quincalleria. Ens costarà molt deslliurar-nos de la toxicodpendència creada a partir dels principis de l'economia convencional, la qual hem elevat a la nova religió amb tots els seus ingredients: deïtats, dogmes, ritus, pregàries, sants, moral i afany persecutori contra aquells i aquelles que es mostren heretges en qüestionar un tipus de progrés que fomenta la neurosi, l'opulència i el consumisme. Cal acabar amb la religió del creixement econòmic. Créixer no significa viure millor. Hi ha estudis que indiquen que una renda superior als quinze mil dòlars anuals per persona, no afecta a la satisfacció vital declarada per una població. És clar que també hi ha un límit per sota i que no tothom haurà de decreïxer. L'única riquesa que tenim és el temps i amb ell, únicament amb ell, ens és factible assaborir els béns relacionals, els de la creativitat i el gaudi espiritual.

A mesura que els valors socials van canviant és possible reestructurar la producció, adaptant-la als valors dominants. De la mateixa manera que en l'ac-

tualitat (també abans de la crisi) majoritàriament es prefereixen salaris alts a canvi de disposar de menys temps lliure, vindrà un moment (i ja són molts els que hi aposten) que seran majoria aquells que valoraran el temps malgrat repercuteixi en els ingressos. Són canvis lents, potser al llarg de tres generacions, però és urgent començar a caminar en la bona direcció des d'aquest precís moment.

Preguntes

- **T'inclous entre les persones que creuen que l'espècie humana té els anys comptats i es lamenten que això passi o entre les que es consolen sabent que els dinosaures van fer el propi fa seixanta-cinc milions d'anys? Descarto que et trobis entre els que creuen que podem anar tirant de veta mentre el planeta aguanti o entre els que no els importa res del que passi un cop ells hagin mort. Però potser t'inclous, a més dels que opinen de manera pessimista, entre els que creuen que l'espècie humana sempre ha trobat, malgrat tantes catàstrofes, alguna escletxa per sortir airoso de les crisis. Explica la teva posició.**
- **Si a més del consum cal variar la producció, quins aspectes creus que són capitals promoure per passar a una situació més sostenible?**
- **Tens fe que un canvi en la producció generarà nous valors? En cas positiu, creus que cal esperar un canvi imminent o tens clar que no hi haurà canvi sense el pas d'alguns anys, dècades possiblement?**

- És exagerar comparar la nostra situació d'éssers consumistes compulsius, amb els addictes a productes tòxics?
- Pots detallar quines deïtats tenim, quins són els dogmes de la nova religió, els ritus, les pregàries, els sants, la moral i els nous heretges?
- Créixer, tothom aspira a créixer més; és viable segons la teva manera de veure?
- Quina renda és la que consideres òptima per a viure?
- Explica quina és, segons el teu parer, la millor riquesa, superior a la del diner (si és que realment consideres que el diner no és el més important).

2. L'ALTRA MUNDIALITZACIÓ POSSIBLE

Hi ha una altra mundialització possible que agermana, que inspira solidaritats, que genera complicitats. Internet ha suposat una novetat per aconseguir informacions abans inassolibles, també per generar uns contactes tan efectius que han comportat canvis polítics que ningú no pot menysvalorar. Els moviments alternatius s'han vist afavorits per les noves tècniques de comunicació i han progressat alguns aspectes que beneficien les llibertats i la pau.

La millora de la consciència col·lectiva sobre les qüestions mediambientals és un dels fenòmens més positius dels darrers anys, i ho és a nivell mundial, com pertoca en aquest món globalitzat, la qual cosa evidencia que la globalització no és ni positiva ni negativa en ella mateixa, depèn del que en fem. És negativa si ens limitem a globalitzar l'economia i serà positiva si globalitzem el coneixement, la solidaritat, la justícia i la pau. No solament estem més ben informats en qüestions mediambientals, sinó que també creix el nombre de persones que exerceixen les bones pràctiques. Aquesta situació, tan positiva, bàsicament l'hem d'atribuir a la feina admirable de moltes i molts excel·lents mestres.

També la majoria d'ajuntaments, consells comarcals, diputacions i la pròpia Generalitat, han dedicat moltes energies per incorporar mesures per gestionar l'aigua de manera adequada, minimitzar episodis d'olors, fomentar la recollida fraccionada de deixalles, facilitar el transport col·lectiu, posar a l'abast bosses de roba per a la compra per substituir les de plàstic... Són suficients aquestes iniciatives de les diferents administracions per resoldre els greus problemes de sostenibilitat? Tot i ser accions absolutament imprescindibles, les qüestions que afecten la biosfera, i que s'han evidenciat en les darreres dècades, requereixen mesures de canvis estructurals en profunditat, especialment en la producció. Necessitem practicar una economia ecològica.

Preguntes

- **Les noves tecnologies, especialment internet, han fet possible canvis polítics i econòmics significatius. En recordes algun?**
- **Et sents una persona més ben informada d'ençà que tens internet a l'abast?**
- **Com valores el treball de les mestres i els mestres en la tasca de sensibilització ambiental? I el dels pares i famílies?**
- **Com vius la dinàmica del teu ajuntament? Has estat mai regidor o regidora? Col·labores en algun organisme municipal? Fas arribar la teva opinió als regidors? Ets una persona assabentada del que**

estan fent per minimitzar els efectes d'una societat que creix en la producció de deixalles i sovint és irresponsable?

3. L'ECONOMIA ECOLÒGICA

El Producte Interior Brut (PIB) s'utilitza abusivament. Només cal tenir en compte que el PIB inclou tots aquells treballs dedicats a atendre els mateixos errors de la societat. Si un país té pocs polícies, per exemple, normalment pot indicar que hi ha un comportament respectuós de la ciutadania. Doncs bé, aleshores el PIB baixa. No és certament cap bona notícia que augmentin els focs forestals o que creixi el nombre de persones que cal atendre a hospitals psiquiàtrics, però un país que augmenti les partides per aquestes necessitats, li puja el PIB. El PIB no detecta els afectes familiars i d'amistat. Si algú s'ho passa molt bé en una orquestra d'afeccionats, en una coral, jugant als escacs, o en el que sigui, on queda recollit? Les feines de la llar ben fetes o tenir cura dels fills o dels ancians familiars són treballs irrellevants pel PIB. En canvi, sí que quedarà registrat algú que faci aquestes feines cobrant.

Una persona ben lluny de ser sospitosa de posicions antisistema com fou el polític nordamericà Robert Kennedy, assassinat quan pretenia ser nominat candidat a la presidència dels EEUU, deia el següent: "El PIB inclou el napalm i el cost d'emmagatzemar residus radioactius. I, al contrari, el PIB no té en compte

la salut dels nostres fills, la qualitat de la seva educació, l'alegria dels seus jocs, la bellesa de la nostra poesia o la solidesa dels nostres matrimonis. No té en compte la nostra valentia, la nostra integritat, la nostra intel·ligència, la nostra saviesa. Ho mesura tot, tret d'allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda". En altres paraules, segons Clive Hamilton: "El creixement econòmic no crea felicitat: és la infelicitat la que sosté el creixement econòmic". Ben segur que la simplicitat voluntària suma més benestar que un consumisme desenfrenat. Heus aquí que han nascut altres paràmetres més sensats per indicar la situació real d'un determinat país, com el del PNUD (Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament), que té en compte indicadors com la longevitat, l'educació, etc.

L'EVOLUCIÓ POSITIVA
DEL NOSTRE PIB
ENS CONFIRMA COM
UN DELS PAÏSOS
AMB UNA MILLOR...

...QUALITAT
DE VIDAL

Bioeconomia i biomimesi

La proposta de l'economia ecològica segueix altres camins diferents als de l'economia neoclàssica que, en posar l'accent sobre el valor econòmic, fa que tot quedi mercantilitzat. La nova economia ecològica es limita a formar part d'un subsistema de la biosfera i avalua els impactes de l'actuació humana. L'economia ecològica té en compte la *bioeconomia* i la *biomimesi*. La *bioeconomia*, de la qual Nicholas Georgescu-Roegen n'és l'impulsor, posa de manifest que som la primera espècie que en la seva evolució ha violat els límits del creixement i aquesta actitud fa perillar la nostra pròpia continuïtat. Els problemes mundials no són exclusivament econòmics ni ambientals, sinó bioeconòmics. Aquesta interpretació té el mèrit de situar l'economia al servei dels éssers vius, articulant-la amb les ciències naturals i socials, particularment amb la biologia i la física (la termodinàmica): tota forma de vida depèn d'energia i matèria en procés de degradació irrevocable (lleï d'entropia). El creixement econòmic ha tingut uns costos elevats que la nostra comptabilitat econòmica maquillada no ha reflectit: les pèrdues ambientals i l'esgotament dels recursos.

La *biomimesi* consisteix en imitar la naturalesa i va tenir un gran impuls la passada dècada a partir de la investigadora Janine Benyus. En un primer moment s'imitaven els organismes per aconseguir resultats en la robòtica, en la cosmètica i en altres productes diversos. Per exemple, la cinta velcro va néixer de l'observació per part del seu inventor, el suís George de Mestral, aficionat a l'excursionisme. El molestava

que els pantalons li quedessin plens de llavors enganxades en forma d'eriços. Les va examinar i va copiar els seus diminuts ganxos, que facilitaven la seva adherència a qualsevol teixit.

No obstant això, del que es tracta és de prendre exemple, a més dels organismes, dels ecosistemes. La naturalesa ha demostrat un alt grau d'adaptació i regeneració al llarg de més de quatre mil milions d'anys. Jorge Riechmann, un dels especialistes en *biomimesi*, deixa clar que el que és natural no és que sigui més moral o metafísicament superior, simplement porta més temps de rodatge, la naturalesa mai no ha fet fallida. La *biomimesi* és susceptible d'aplicació a tots els camps: l'industrial (a diferència de l'economia industrial, els ecosistemes naturals formen cicles tancats: els residus d'un procés són la matèria primera d'un altre); l'urbanístic (els nuclis urbans s'adapten als ecosistemes, etc.). Alguns principis de la *biomimesi* són: limitar-se a les energies renovables, especialment la solar; cenyir els processos productius als materials que poden ser reaprofitats; respectar la diversitat; evitar els xenofòbics, com els COP (contaminants orgànics persistents) i els OMG (organismes transgènics).

La producció

Com reiteradament s'ha exposat, no és suficient un canvi en el consum, tot i ser imprescindible. No farem res de bo si no modifiquem el sistema productiu, variant dràsticament aspectes capitals com el treball, el transport, la publicitat, etc. Quan es posa l'accent en el consum obviant la producció, apareix inevita-

blement el conegut efecte rebot. És a dir, col·loco plaques solars a casa meva, vaig amb un cotxe de baix consum, poso calefacció de biomassa... i, oh meravella!, a final d'any em trobo amb uns diners estalviats! Què millor que gastar-los en un viatge a un país tropical! L'efecte rebot provoca que, sense uns canvis més de fons, allò que estalviem per un costat, i que ha estat positiu per a afavorir la sostenibilitat, serveixi per consumir un altre bé amb el qual com el cas que he exemplificat, resulta que contaminarem molt més que el que hem deixat de contaminar amb les felices idees que vam tenir inicialment.

Del treball empobridor al treball creatiu

Al llarg del segle XX diversos teòrics han introduït un dels temes més espinosos de l'economia: el del treball, l'abús del treball. John Maynard Keynes, Bertrand Russell, Herbert Marcuse, André Gorz, Ivan Illich, i fins i tot conservadors com Ezra J. Mishan, entre altres, són partidaris, amb matisos, de reduir dràsticament la jornada laboral. En la pràctica, hem disminuït ja part del temps dedicat al treball. Jacques Delors ho resumia dient que l'any 1946, un assalariat tenia una perspectiva de passar un terç de la seva vida desperta treballant; l'any 1975 s'havia reduït a un quart i, actualment, a menys d'una cinquena part.

A l'Europa cristiana medieval se celebraven moltes festes i, en alguns llocs, s'arribava als cent vuitanta-dos dies festius anuals. És a dir, no treballaven tant com en aquest període de domini capitalista que té com a principal objectiu la productivitat. Actual-

ment, en els països europeus amb més dies festius, si comptem dissabtes, diumenges, vacances i dies festius diversos, es gaudeixen entre cent trenta-dues i cent quaranta jornades festives anuals. Són molts més que els de l'etapa dura inicial del capitalisme, però molts menys dels desitjables per gaudir d'una vida plena.

En bona lògica la jornada laboral hauria de tenir un topall d'unes quatre hores al dia. En una família tipus això significaria un total d'hores igual a les que abans treballava l'home. Si fos així de raonable, quedaria temps lliure, a dones i homes, per atendre les feines de la llar, educar els fills, tenir cura dels ancians (tot això suposaria estalvi i una millor atenció) i dedicació a activitats creatives, culturals, socials, lúdiques, etc. No ha estat així, tot al contrari.

Hem de fer front a aquests canvis futurs amb molt rigor per evitar grans perjudicis. Per exemple, hi ha el risc d'encaminar-nos vers una societat dual en la qual una meitat de la població tingui feina estable i ben remunerada i l'altra meitat no conegui en tota la seva vida altra cosa que un treball precari, amb abundants marginats sense autoestima ni objectius. Una societat així només genera violència, les presons sempre són insuficients i calen tants policies que mai no n'hi ha prou perquè es necessiten també policies que vigilin els policies. Sense teixit social no anem enlloc, no hi ha futur. És més prudent preparar una societat amb treball repartit i que la ciutadania tingui consciència de les seves obligacions participatives.

Del transport privat al públic. La relocalització

Per què hi ha tan poca voluntat política per enfortir les xarxes públiques de transport? Per què es prioritza el TGV? No hauria estat molt millor reforçar la xarxa convencional de ferrocarril? Amb el pressupost costosíssim del TGV hauria estat possible dotar la xarxa existent de més combois, millorar les vies i multiplicar ostensiblement la freqüència dels horaris, a més de teixir una xarxa de ferrocarrils-tramvies per apropar els nuclis de població mitjans a la xarxa general. Amb aquesta filosofia de transport, el cotxe privat queda marginat i possiblement reduït a un 20% de l'activitat actual. Això que interessa a la població en general, va contra els interessos dels poderosos sectors automobilístics, energètics i construc-

tors d'infraestructures. Són grups connectats amb els mitjans de comunicació i amb els polítics i acaben fent un rentat de cervell per fer creure que una altra manera de funcionar suposa atur, ruïna pel país, endarreriment...

Hi ha vida més enllà del capitalisme

El capitalisme, tal com el coneixem avui, nascut a les primeres dècades del segle XIX i que ha experimentat diverses fases d'adaptació, caurà pel seu propi pes. No farà falta cap lluita obrera per acabar amb ell. L'expansió constant que el capitalisme necessita per existir, ja no és possible i marca la seva mort. Cal preparar-se pel que vindrà que serà quelcom nou, inèdit i que haurem de construir poc a poc.

En el nostre imaginari col·lectiu tenim tan assumit el sistema socioeconòmic en el qual vivim, en què van viure els nostres pares i avis, que ens resulta impossible descolonitzar el nostre pensament i intuir que hi ha vida més enllà del capitalisme. Qualsevol fet ens resulta més assimilable que la desaparició del capitalisme com a forma per a organitzar l'economia. Els interessats en la perpetuació d'aquest sistema ens volen fer creure l'íntima relació entre capitalisme i democràcia; capitalisme i llibertat o capitalisme i benestar. Fora del capitalisme no pot haver-hi democràcia, ni llibertat ni benestar. És una trampa en la qual no hem de caure, precisament perquè no pot haver-hi democràcia, ni llibertat ni possibilitat d'experimentar el bon viure en un sistema tan injust que ens ha portat a la situació en què ara ens trobem.

De l'economia de mercat a l'economia amb mercat
L'economia de mercat és negativa perquè tot queda mercantilitzat. Altra cosa és l'economia amb mercat que totes les societats, actuals i històriques, coneixem. Sempre és la desmesura el que perjudica el teixit social. Com puntualitza Serge Latouche: “Sortir del desenvolupament, de l'economia i del creixement no implica renunciar a totes les institucions socials que l'economia ha anat annexant-se, com la moneda i els mercats, sinó reintroduir-les en una altra lògica”. D'aquesta manera les petites i mitjanes indústries, els comerciants propietaris de les botigues dels nostres pobles i ciutats, les cooperatives, etc. han de ser uns bons aliats d'aquest canvi que s'apropa, que els afavoreix econòmicament. Han de tenir un bon paper en el futur per consolidar un dels aspectes capitals en la nova economia: la relocalització. Limitar els transports a distàncies curtes incidiria favorablement en la producció de proximitat. Altra cosa són les multinacionals abusives i els interessos dels grans capitals, que no han fet res més que absorbir les petites i mitjanes empreses.

Preguntes

- **Tenies coneixement dels principals trets que defineixen l'economia ecològica?**
- **Has pensat alguna vegada en les insuficients dades del PIB per a posar en un llistat els països, de més a menys “desenvolupats”?**
- **Fes una valoració de les paraules de Robert Kennedy. I de les de Clive Hamilton.**

- **Has consultat alguna vegada les dades del PNUD?**
- **Creus que viurem millor quan descobrim la simplicitat voluntària?**
- **Sabies l'existència de l'anomenada bioeconomia? I de la biomimesi? Has comprès les seves finalitats? En cas negatiu pots consultar alguna de les pàgines web o la bibliografia que es detalla al final.**
- **De quina manera podria afectar-nos l'aplicació de la bioeconomia?**
- **Podries solucionar, aplicant els principis de la biomimesi en el camp dels ecosistemes, alguns dels possibles casos urbanístics aberrants del teu municipi?**
- **Limitaries l'energia a les renovables? Per què? Quines conseqüències tindria?**
- **Quina opinió tens respecte als OMG (organismes transgènics)? Tens alguna consideració a dir sobre el particular?**
- **Pots comprovar si alguna vegada has caigut en l'efecte rebot?**
- **Veuries bé reduir la teva jornada laboral tot i que suposés menys sou?**
- **Sabies que un economista tan moderat com John Maynard Keynes havia proposat, ja l'any 1930, reduir la jornada laboral a quinze hores setmanals? Va demostrar que, amb un creixement d'un 2% en producció laboral, seria totalment possible passar d'una setmana de quaranta hores de treball a una de quinze en un període de cinquanta anys. En lloc**

d'elevarels ingressos s'anava reduint la jornada laboral.

- **Un bon exercici és dissenyar el possible trajecte de trens-tramvies per la teva comarca i enviar l'estudi a les administracions. Si no ens demanen l'opinió, ens avancem i la fem arribar a qui tingui responsabilitats.**
- **La veritable igualtat home-dona (a més, és clar, de compartir les feines de la llar, l'educació dels fills, l'atenció als ancians, etc.) no esdevindrà fins que els efectes de la gestació no vagin igualment repartits. És a dir, l'home es queda a casa el mateix temps que la dona necessita abans i després del part. Hi estàs d'acord?**
- **Per què tant d'afany per endegar el TGV, autopistes i autovies i tan poc per promocionar el transport públic, particularment el tren convencional i els trens-tramvies per unir les xarxes? On veus els guanys per actuar contra els interessos de la gran majoria de ciutadans?**
- **Quin paper tindran les petites i mitjanes empreses en un futur? I les multinacionals?**
- **Creus que hi ha vida més enllà del capitalisme?**
- **Qui és que ens vol fer creure que capitalisme i democràcia, llibertat i capitalisme o llibertat i benestar són una mateixa cosa?**

4. SOM A TEMPS DE SALVAR-NOS AMB EL PLANETA

Història d'una preocupació

La preocupació per les relacions entre els éssers vius i el medi ambient ve de lluny. Molts autors clàssics, Aristòtil i Plini el Vell entre ells, la van tenir. Igualment, part dels estudis dels naturalistes i estudiosos de diverses disciplines del segle XVIII, com el comte de Buffon, Alexander von Humboldt, Carl von Linné o Thomas Robert Malthus, són de veritable interès ecològic. No obstant això, no va ser fins el segle XIX quan es va concretar la paraula ecologia, gràcies al prusià Ernest Haeckel, l'any 1869, i als treballs del cavaller de Lamarck, Charles Robert Darwin, Herbert Spencer, etc. El terme "ecosistema" va ser introduït per Alfred George Tansley el segle XX.

L'any 1972 es va consagrar la preocupació vers un dels problemes més greus. Es va publicar un informe encarregat pel Club de Roma (presidit per Aureli Peccei): *Els límits del creixement*, sota la direcció de Dennis L. Meadows. A l'estudi es relacionaren cinc variables: població, agricultura, recursos naturals, producció industrial i contaminació. La conclusió era que si el món seguia la tendència de créixer com fins aleshores s'arribaria al col·lapse. Una frase va fer for-

tuna per la seva claredat: “En un món finit no podem créixer de manera infinita”. L’informe no es limitava a denunciar, també va proposar mesures correctores. Malauradament, les tímides indicacions d’aleshores segueixen sent preocupacions avui: reorientar les ocupacions humanes vers serveis relacionals (educació, sanitat, etc.), millorar la producció d’aliments bàsics i l’obligat reciclatge dels residus, etc.

Més tard, es va publicar la Carta Mansholt, que preconitzava la necessitat de democratitzar la societat, l’obligada reorientació de les economies per evitar la disparitat escandalosa entre països i un nou enfocament del treball per fugir de la seva deshumanització. Sicco Leendert Mansholt va ser un veritable profeta en denunciar l’engany del Producte Nacional Brut com a índex a seguir. Del mateix any 1972 és la *Declaració d’Estocolm*, un text elaborat per la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Humà. Es va crear el Programa de Nacions Unides sobre Medi Ambient (PNUMA). En aquesta dècada, així mateix, naixien grups contestataris que organitzaren manifestacions i accions per preservar la Terra (no oblidem que l’any 1973 es pateix la primera crisi energètica i l’any 1979, la segona) i que no han deixat d’actuar fins els nostres dies.

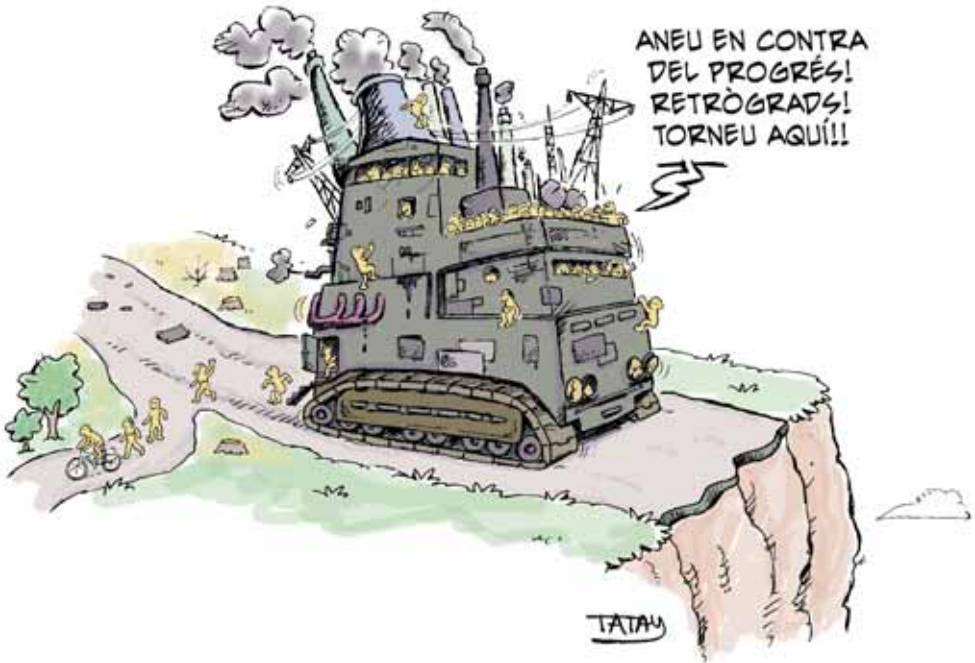
El final de la Guerra Freda (1989) coincideix amb la publicació del II Informe Meadows del Club de Roma. Des d’aleshores, s’han multiplicat les Conferències i Agendes sobre el canvi climàtic, el medi ambient, el “desenvolupament sostenible”, etc. Res de tota aquesta important moguda ha pogut posar remei

a la problemàtica que ens ha conduït a la situació d'emergència actual. Amb l'arribada de la crisi iniciada el juliol-agost de l'any 2007, es comencen a escoltar les veus dels que proclamen fa anys que el "creixement sostenible" és una fal·làcia. És un corrent partidari del "decreixement", tot i que alguns prefereixen la paraula "acreixement"; així com "ateisme" significa la no creença en Déu, acreixement serà la negació del creixement. Tot i formar part d'un corrent, els seus defensors són conscients que no és una ideologia a la manera habitual; tampoc no pretenen formar una doctrina monolítica, ans al contrari, volen sumar els diferents grups alternatius a una societat capitalista. A continuació es detallen alguns dels seus antecedents més significatius.

Ivan Illich és conegut particularment per les seves crítiques al model escolar reproductor d'una societat injusta, però té, a més, interessants treballs que qüestionen les institucions, la medicina professional, el consum desenfrenat d'energia, etc. André Gorz és especialment suggerent per les seves aportacions sobre el treball. Cal destacar també Cornelius Castoriadis, que va estudiar el règim soviètic demostrant, des d'una òptica marxista, que no era veritablement una societat socialista, sinó simplement capitalista burocràtica. L'important, per Castoriadis, era restituir a les persones el domini sobre la seva pròpia vida. El programa d'un veritable socialisme es preocupava d'humanitzar el treball i la societat. Raimon Panikkar, a la vegada, té aportacions molt interessants, en particular sobre el concepte de bioregió. Malgrat els seus diferents plantejaments, enfocaments i orí-

gens, aquests autors tenen en comú ser els primers en qüestionar la bondat del desenvolupament.

Una consideració especial mereix Nicolas Georgescu-Roegen, un dels pares de l'economia ecològica: la bioeconomia (de la qual se n'ha parlat en un apartat anterior). La seva llibertat de pensament i d'acció el va portar a posicions sorprenents. Va proposar, per exemple, prohibir completament la producció d'armament, ja que només serveix per "assassinar-nos a nosaltres mateixos". Era molt conscient de les desigualtats en la distribució de les riqueses i defensava la llibertat de circulació de persones, sense cap tipus de restricció, visat o passaport. És ben coneguda la

seva tesi per guarir-nos del cercle de la maquineta d'afaitar: cada matí ens afaitem més ràpid i així tenim temps per treballar en una màquina que fabriqui una maquineta que encara ho faci més ràpid... i així fins l'infinit. Per posar remei a aquests abusos, tenim el proverbi popular que aconsella "treballar per viure i no viure per a treballar".

La situació actual. El decreixement

Els seguidors actuals dels diferents corrents es reuniren a París l'any 2002; eren unes set-centes persones. A partir d'aleshores el decreixement ha tingut una gran difusió, de manera particular des de l'inici de la crisi actual. Un segon congrés, a Lió, va impulsar l'"objecció al creixement" i des d'aleshores els objectors al creixement no han deixat d'augmentar en nombre. A França es publiquen llibres i revistes com *La décroissance*, i a Itàlia, *La decrescita*. Grups pel decreixement s'han organitzat amb èxit. A França, Serge Latouche està considerat com un referent en el tema i les seves obres i conferències posen l'accent en la necessitat de redefinir el mateix concepte de riquesa per a entendre-la com a satisfacció moral, intel·lectual, estètica i utilització creativa de l'oci. Del que es tracta és de substituir voluntàriament la cursa per obtenir béns materials per valors més satisfactoris.

Els partidaris del decreixement no volen formular una doctrina tancada ni dogmàtica. El decreixement seria més aviat un marc dins del qual hi tenen cabuda totes les persones que no veuen solució en el fet de créixer més i més. Cal assajar, provar, debatre, par-

ticipar... S'escauen aquí les paraules de Leon Tolstoi: "Per a viure honradament és necessari trencar, confondre's, lluitar, equivocar-se, començar i abandonar i començar de nou i de nou abandonar, lluitar eternament i patir privacions. La tranquil·litat és una baixesa moral."

Quan parlem de decreixement, de disminuir, hem d'entendre que la proposta és viure millor. El resultat final serà un canvi de patrons de vida dels països que avui han arribat a la desmesura del consum. Es consumirà menys energia i menys productes, però es viurà més bé. Per què volem tanta producció, tant treball, tant diner, si després no tenim temps per a viure? Els més lúcids de la nostra societat han començat un canvi significatiu en les seves existències.

Per viure amb més sobrietat es necessita un aprenentatge. No podem canviar d'un dia per altre; a més, seria contraproductiu, perquè els canvis sobtats no solen consolidar-se. Un extremisme en matèria ecològica porta a puritanismes que alguns practiquen com si d'una nova religió es tractés. Cap fanàtic no arriba a ser-ho de cop i volta. Ningú no es posa al llit amb dubtes (que ens salven d'integrismes) i es desperta havent trobat la veritat. És suficient caminar en la bona direcció, conquerint petits èxits sense sacrificis, al contrari, amb la satisfacció d'observar que la senzillesa voluntària ens permet millorar la nostra vida. Per salvar el planeta no cal practicar una austeritat extrema i viure amb mala consciència contínuament. N'hi ha prou amb un xic de sentit comú. Ho va

dir molt bé Epicur de Samos: “També la frugalitat té la seva mesura, el que no la té en compte pateix més o menys el mateix que el que desborda tots els límits a causa de la seva immoderació”.

Resumint: és urgent establir una comptabilitat dels recursos i divulgar la informació per iniciar la transició cap una societat sostenible. Cal saber manejar amb saviesa els factors que conformen la Petjada Ecològica:

1. Població. És la matèria prima i de capital important. És clar que els desnivells entre els països opulents i els empobrits no és resultat en primera instància del nombre dels seus habitants, no obstant això l'estudi prospectiu de la població mundial ha de tenir més atenció. L'any 1000, només poblaven la Terra tres-cents milions de persones, el 1900 s'havien convertit en mil sis-cents cinquanta milions i l'any 2000 en sis mil milions. Ara mateix som uns sis mil vuit-cents milions. Cap on anem?
2. Consum de béns i serveis. Les persones que no arriben al nivell mínim de subsistència per portar una vida digna, tenen el dret de reclamar aquest mínim vital. Aquelles que tinguin majors possibilitats de consum, hauran de reduir-lo a canvi de creixement en altres qüestions que faciliten viure una vida plena.
3. Intensitat de la Petjada: necessitat de dictaminar mesures múltiples per disminuir la Petjada.

4. Àrea bioproductiva: fa falta establir mesures variades per estendre l'àrea de bioproduktivitat.
5. Bioproduktivitat per hectàrea: és urgent estudiar complexes mesures per millorar-la.

Hi ha estudis que, en base a manejar aquests cinc factors claus, fan prospectiva segons tres possibles ritmes per reparar el planeta i evitar la desaparició de l'espècie humana o de tota la vida: una gestió tradicional, una transició lenta o una modificació ràpida. Aquí ens espera un gran debat, perquè incidir d'una manera o altra en els cinc factors i decidir quin ritme és l'òptim exigeix una gran maduresa participativa, democràtica i un bon grau de generositat.

Preguntes

- En aquest món globalitzat, no creus que els occidentals ens mirem massa a nosaltres mateixos sense fer cas del que passa més enllà, sigui a les comunitats indígenes americanes o a les africanes?
- Saps què hi ha darrere la filosofia del Pachamama?
- Recordes amb motiu de què vas tenir consciència de la problemàtica ecològica?
- Creus que una teoria com la del “decreixement”, que no pretén formar una ideologia tancada, ans al contrari, ser un marc on hi tingui cabuda tot moviment, tota persona disposada a treballar per “un altre món possible”, té possibilitats de reeixir?
- Recolzaries la pretensió de Nicolas Georgescu-Roegen de prohibir completament la producció d'armament? Pots presentar altres alternatives complementàries per acabar amb les guerres i amb la violència que provoquen les armes?
- Estaries d'acord amb la proposta d'ell mateix sobre la llibertat de circulació de persones, sense cap tipus de restricció, visat o passaport? Argumenta la teva posició.
- Has caigut alguna vegada en alguna cosa semblant a la dinàmica de la maquineta d'afaitar de Georgescu-Roegen?
- Si algú et pregunta què és això del “decreixement”, com li resumiries en poques paraules?
- Explica els riscos d'una posició integrista en matèria ecològica.

- **Estàs d'acord amb Epicur quan exposava el seu criteri sobre la frugalitat?**
- **Coneixes maneres de consumir productes del camp propers i sans?**
- **Quina opinió tens sobre el creixement de la població mundial? Delibera-ho.**
- **Quines relacions creus que hauríem de tenir amb poblacions de cultures ben diferents a la nostra? I amb aquelles que pateixen un empobriment crònic? Tenen maneres de sortir del seu forat?**
- **Podries trobar alguna mesura pública i privada adequada per disminuir la Petjada Ecològica?**
- **A la vista dels factors claus a manejar per sortir de la crisi actual, quin dels ritmes creus que és el més convenient: una gestió tradicional, una transició lenta o una modificació ràpida? Després d'estudiar les tres possibilitats, raona el teu punt de vista.**

ACTUAR

La humanitat sempre ha trobat nous camins quan els antics ja no menen enlloc. Som on som gràcies a emprenedors, a coratjosos que exploren realitats que poden ser i que els febles es neguen a evidenciar. Albert Einstein deia, amb raó, que en temps de crisi més que no pas coneixements es necessita imaginació. És ben clar que no sempre els que més saben són els més ben dotats per fresar camins. Saben, però no són prou imaginatius. Aristòtil, per exemple, era un home de coneixements, però li mancava imaginació quan manifestava el seu escepticisme davant la possibilitat d'una organització social al marge de l'esclavisme: "No es pot imaginar de fer determinats treballs sense instruments... l'esclau és un instrument viu". Aristòtil no podia imaginar qui treballaria si no ho feien els esclaus. Igualment, a finals del feudalisme no hi havia prou imaginació com per saber que, estant com estava el sistema esgotat, calia cercar noves formes d'organització social. El mateix va passar a finals del mercantilisme.

El repte és saber donar justes respostes a aquesta nova situació en la qual ens trobem. Algú ja ha dit que el pessimisme són ganes de no treballar. La queixa victimista no porta enlloc. Passem la pilota als polítics, a les administracions, als rics, als explotadors, als mafiosos... sempre algú és culpable, menys nosaltres mateixos. I potser cal començar a

ser conscients de les nostres responsabilitats davant dels culpables que impunement segueixen exercint els seus tropells.

Res farem de bo, però, si no analitzem on i qui posa els ous de la serp. Avançar-nos per tenir l'oportunitat de prevenir més. Hem donat massa pals de cec sense més ni més. A continuació s'ofereixen unes mostres, sense entrar en l'exhaustivitat, d'alguns focs que cal apagar ara mateix. Som els ciutadans els que hem d'exercir el dret a intervenir en la marxa històrica. La dificultat més gran és prendre consciència, un cop aquesta es fa present i el neguit ha entrat dins, hom troba maneres d'actuar.

Primer: Com posar ordre en aquest món? Fins ara hem posat l'accent sobre la pobresa i és hora de començar a posar-lo sobre l'opulència. Si nosaltres no canviem, és impossible que salvem els desheretats del Sud i els del planeta, en general.

Segon: passar, paulatinament, a un estil de vida basat en l'autocontenció, la simplicitat voluntària, per aconseguir viure millor. No oblidar que menys és més. Quanta més capacitat tinguem per a realitzar-nos, per a dirigir la nostra vida de manera lliure, més la gaudirem.

Tercer: desterrar la idea del "no hi ha res a fer". Tot està per fer i res no està perdut. Els nostres adversaris, aquells que per una banda volen créixer infinitament cercant per les galàxies allò que tenim a prop i els qui desitgen lliurar-se en mans de la tècnica sense

entranyes, sense ànima, sense gaudir de temps per una posta de sol, per un poema... intenten derrotar-nos abans de la batalla.

Quart: si el canvi ens ha de venir de baix, el canvi organitzat ens arribarà des dels ajuntaments, l'administració més propera, menys contaminada de tics negatius. L'any 1931 va caure la monarquia a partir del paper dels municipis. Hi ha experiències a nivell local, molt positives, iniciades a Irlanda i seguides en altres parts d'Europa, conegudes com Transition Towns. Els pioners idearen estratègies sostenibles en l'àmbit municipal per aconseguir una vida en comunitat, una sostenibilitat energètica i una eficiència productiva. Són iniciatives experimentades i sobre les quals, si algú hi té interès, és fàcil contrastar resultats.

Cinquè: impulsar, a tots els nivells de l'administració on no existeixi res semblant, una atenció especial a la prospectiva, sigui a partir de gabinets d'estudi, de consells, etc., en la línia de l'economia ecològica. Cercar aportacions imaginatives, intel·ligents i assumibles a mig termini. Res d'envergadura ni de burocràcia, ja n'hi ha prou. Sovint l'eficàcia i l'excel·lència s'aconsegueixen amb costos irrisoris. Cal organitzar-nos i reivindicar la seva implementació.

Sisè: dedicar temps per ajudar a passar de la democràcia devaluada actual a una democràcia participativa. Treballar per conscienciar de la necessitat de canvis periòdics de persones en els càrrecs. Afavorir el debat polític.

Setè: endegar un pla de conscienciació que ha de repercutir en tota la classe política, independentment de les àrees que gestioni. És urgent passar d'un estil que prima la immediatesa a una forma de governar on la previsió faciliti l'encert de la política del moment. A la vegada, falta un pla pedagògic per afavorir nous estils de viure.

Vuitè: potser no tenim tanta capacitat de maniobra per incidir sobre el treball. Però tots hi podem ajudar creant consciència. És preferible treball estable per a tots, que precipitar-nos vers aquesta societat dual en la qual sembla que, si no variem, la meitat de la població tindrà treball en condicions com les que

ara coneixem i l'altra meitat no tindrà més opcions al llarg de la seva vida que la precarietat i la incertesa.

Novè: impuls al transport públic, particularment el ferrocarril. Reforçar la xarxa convencional i dissenyar una xarxa de trens-tramvies, de poc impacte ambiental, accessibles a persones amb discapacitats, que connectin les xarxes generals. El pla ha de tenir una visió de futur que contempli la connexió del país (tret de les zones més muntanyoses on el bus substituirà el tren-tramvia).

Desè: afavorir el valor del que és local, donant suport a les iniciatives empresarials, siguin industrials, comercials, agrícoles, etc. que faciliten la proximitat.

Preguntes

- Estàs d'acord en què per començar a posar solució als problemes, cal primer de tot tenir consciència de la seva existència?
- Com interpretes això de posar l'accent sobre l'opulència en lloc de sobre la pobresa? De quina manera canvia la teva solidaritat?
- Què podem fer per dirigir la nostra vida de manera lliure?
- Et surt sovint l'expressió "no hi ha res a fer"? Què dius quan la sents en boca d'altres?
- Quins grups són els interessats en fer-nos creure que no hi ha res a fer?

- **Fes un repàs de persones que van reeixir malgrat en un primer temps eren incompreses.**
- **Coneixes alguna cosa de les Transition Towns? En cas negatiu pots consultar una de les pàgines web que es recomanen al final.**
- **Fes una llista de realitzacions positives en matèria ecològica del teu ajuntament. Fes un altre llistat amb aspectes que cal millorar. Posa en comú aquestes valoracions amb companys i companyes d'altres municipis. Intercanvieu idees que han funcionat en uns llocs i que queden sense resoldre en altres. Redacta una carta a la regidora o al regidor encarregat del medi ambient sobre allò que consideres que s'hauria d'activar per haver-se demostrat positiu en alguns municipis. Si no té bona receptivitat, reuneix més persones afins i estudieu la manera de convertir-vos en un grup de pressió municipal. Ho veus factible?**
- **Pots fer alguna cosa, sol o en grup, per impulsar la prospectiva en la línia de l'economia ecològica?**
- **La participació és essencial per aconseguir millorar el que és comú. Quins mecanismes et venen al cap per aconseguir una més forta participació, especialment a nivell local?**
- **Hi ha molt a fer en el terreny de la conscienciació. És sempre costós, requereix paciència, però no és complicat com altres feines. Quines idees tens per conscienciar persones properes: amistats, companys i companyes de feina, membres d'entitats i de corporacions?**
- **Si tens clar que hem de tornar a donar impuls a totes les iniciatives empresarials, agrícoles, etc.**

locals, pots dir on incidir, què cal fer per aconseguir-ho?

**BIBLIOGRAFIA
CIBERGRAFIA
CINEMATOGRAFIA**

BIBLIOGRAFIA

AA.VV.: *Agenda Llatinoamericana i Mundial 2010*, Anglès, Pagès, 2009, 247 pp.

L'Agenda es publica des de l'any 1992. Impulsada per José María Vigil i Pere Casaldàliga, és el llibre llatinoamericà més difós cada any dins i fora del Continent. L'Agenda es compromet amb les grans causes pendents. La de l'any 2010 reflexiona monogràficament sobre els canvis necessaris en el consum i en la producció per salvar-nos amb el planeta. L'Agenda es publica en diversos idiomes i genera una bona quantitat de material complementari per facilitar el debat i l'educació.

AA.VV.: *Objectiu decreixement*, Barcelona, Leqtor, 2006, 189 pp.

Inclou diversos articles d'autors preocupats per l'atur, la contaminació, el canvi climàtic i la crisi energètica. Formulen propostes radicals i raonades atenent que el planeta és finit. Desarmen la fal·làcia del "creixement sostenible" i exposen solucions que podrien portar-nos a un món més just, més pacífic i més ecològic.

BECH, Ulrich: *La sociedad del riesgo mundial. En búsqueda de la seguridad perdida*, Barcelona, Paidós, 2008, 333 pp.

Valoració dels riscos actuals i la seva incidència sobre la seguretat, la llibertat i la igualtat.

BECH, Ulrich: *Un nuevo mundo feliz. La precariedad del trabajo en la era de la globalización*, Barcelona, Paidós, 2000, 270 pp.

L'autor opina sobre un futur d'inseguretat endèmica com a tret distintiu de la majoria dels humans. Del mateix Bech és interessant per les seves propostes: *El Dios personal*, Barcelona, Paidós, 2009, especialment el seu darrer capítol, el número sis, que parla del futur de les religions en la societat del risc mundial.

CARRERA i CARRERA, Joan: *El problema ecològic: una qüestió de justícia*, Barcelona, Cristianisme i Justícia, 2009, 30 pp.

Anàlisi de l'informe del PNUD i reflexió ètica sobre el problema ecològic i la justícia social.

CASTORIADIS, Cornelius: *Escritos políticos. Antología*, Madrid, Catarata, 2005, 157 pp.

L'autor ofereix un pensament emancipador. L'antologia és una reflexió centrada en els temes més polítics amb la intenció d'aconseguir la transformació social.

EYNDE, A van den: *Globalización. La dictadura mundial de 200 empresas*, Barcelona, Ediciones de 1984, 1999, 155 pp.

Estudi del poder econòmic de les grans empreses que dominen el món com exponent de la decadència de l'actual model de civilització.

GEORGESCU-ROEGEN, Nicholas: *Ensayos bioeconómicos*, Madrid, Catarata, 2007, 160 pp.

Edició d'Óscar Carpintero de les principals aportacions de l'autor sobre el concepte de bioeconomia. L'economia al servei dels éssers vius. Articulació de les ciències naturals i socials.

GOLEMAN, Daniel: *Inteligencia ecológica*, Barcelona, Kairós, 2009, 335 pp.

Per comprendre l'impacte ecològic dels productes que comprem.

GORZ, André: *Capitalismo, socialismo, ecología*, Madrid, HOAC, 1995, 158 pp.

Gorz planteja molts interrogants i ofereix pistes per trobar sortides a la desorientació actual. Analitza el mercat, els serveis i, especialment, reflexiona sobre el treball.

GORZ, André: *Crítica de la razón productivista*, Madrid, Catarata, 2008, 143 pp.

És un llibre que inclou algunes de les obres més representatives d'André Gorz, sempre en la línia crítica respecte al creixement i l'acumulació.

GOULET, Denis: *Ética del Desarrollo*, Madrid, Iepala, 1999, 247 pp.

L'autor ens planteja la necessitat de representar els principis, els valors, els comportaments i la condició ètica dels diferents subjectes.

GRAY, John: *Contra el progreso y otras ilusiones*, Barcelona, Paidós, 2006, 189 pp.

Aportació crítica sobre el progrés. Una segona part està dedicada a la guerra, el terrorisme i Iraq.

HAMILTON, Clive: *El fetiche del crecimiento*, Pamplona, Laetoli, 2006, 254 pp.

Obra de divulgació, però rigorosa en els seus plantejaments, sobre el creixement i el benestar. En els diferents capítols tracta sobre els grans reptes de la societat de principis del segle XXI: identitat, progrés, política, treball i medi ambient. Ofereix pautes sobre la societat del post-creixement.

HOLLODAY, John: *Cambiar el mundo sin tomar el poder*, El Viejo Topo, 2002, 308 pp.

Reflexió sobre el fracàs de moltes revolucions que no han aconseguit canviar la societat.

KLEIN, Naomi: *La doctrina del xoc*, Barcelona, Empúries, 2007, 739 pp.

Per comprendre els precedents de la crisi.

LATOUCHE, Serge: *Decrecimiento y posdesarrollo*, El Viejo Topo, 2009, 150 pp.

Anàlisi del model occidental de desenvolupament i els seus efectes negatius sobre la majoria de la humanitat. Presenta alternatives socials i econòmiques més equilibrades i justes, tot qüestionant el pensament i la pràctica econòmica occidental.

LATOUCHE, Serge: *La apuesta por el decrecimiento*, Barcelona, Icaria, 2008, 277 pp.

L'autor resumeix els diferents aspectes del decreixement que ha publicat en diversos estudis anteriors. És una obra molt adequada pels que desitgen iniciar-se en el coneixement del tema. Inclou una abundant bibliografia i un vocabulari.

LATOUCHE, Serge: *Pequeño tratado del decrecimiento sereno*, Barcelona, Icaria, 2009, 143 pp.

Resum actualitzat de les tesis de Latouche. Té la novetat d'un darrer capítol dedicat a reflexionar sobre l'humanisme.

LATOUCHE, Serge: *Sobrevivir al desarrollo*, Barcelona, Icaria, 2007, 110 pp.

És un altre dels llibres més populars de Latouche, conegut com el pare del decreixement. És una obra interessant per aquells que desitgen fer una primera aproximació a la crítica del desenvolupament sense fi.

LINZ, Manfred; RIECHMANN, Jorge y SEMPERE, Joaquim: *Vivir (bien) con menos*, Barcelona, Icaria, 2007, 119 pp.

Dirigit al gran públic que desitja aprofundir en el significat de la bona

vida. Inclou reflexions interessants sobre el creixement econòmic i l'atur i planteja moltes idees referents a la crisi ecosocial.

LUTTWAK, Edward: *Turbocapitalismo. Quiénes ganan y quiénes pierden en la globalización*, Barcelona, Crítica, 2000, 359 pp.

Anàlisi dels efectes de la desregulació, la privatització i el canvi tecnològic sobre la societat.

MARTÍNEZ ALIER, Joan i ROCA JUSMET, Jordi: *Economía ecológica y política ambiental*, México, Fondo de Cultura Económica, 2006, 499 pp.

Els seus autors són investigadors i professors d'Universitat i en aquest llibre ofereixen una visió completa, bàsica i profunda sobre innovacions per fer front als problemes ambientals. Destaca la relació entre política ambiental, economia i benestar social. Obra dirigida a estudiants d'economia, però sense complicacions per ser compresa per un públic profà.

MONTAGUT, Xavier i VIVAS, Esther: *Del campo al plato*, Barcelona, Icaria, 2009, 175 pp.

Estudi de la concentració empresarial en el sector alimentari. Denuncia les privatitzacions d'aigua, llavors i terres. A més d'analitzar les causes de la crisi alimentària, exposa les alternatives plantejades des de diferents moviments socials. Recull el testimoni de nombrosos activistes, camperols i investigadors.

MONTAGUT, Xavier i VIVAS, Esther: *Supermercados, no gracias*, Barcelona, Icaria, 2007, 191 pp.

Analitza amb profusió de dades la distribució moderna (supermercats, hipermercats i cadenes de descomptes) i l'impacte que ha tingut sobre l'agricultura, el treball, els països empobrits, el mediambient i els hàbits de consum.

NAREDO, José Manuel: *Raíces económicas del deterioro ecológico y social. Más allá de los dogmas*, Madrid, Siglo XXI, 2007, 271 pp.

L'autor critica l'economia convencional i ofereix alternatives des de la perspectiva de l'economia ecològica. Hi ha un interessant estudi de les finances com a font de deteriorament ecològic. En una segona part, es troben plantejaments per explicar la persistència de dogmes establerts per la ideologia econòmica dominant.

NIÑO BECERRA, Santiago: *El crash del 2010. Toda la verdad sobre la crisis*, Barcelona, Los libros del lince, 2009, 229 pp.

L'autor afirma que la crisi arribarà a la seva màxima crueta quan estem a l'any 2010. Serà una crisi llarga i forta.

RIECHMANN, Jorge: *Biomimesis. Ensayos sobre imitación de la naturaleza. Ecosocialismo y autocontención*, Madrid, Catarata, 2006, 362 pp.

Tractat complet pels que desitgen aprofundir en el concepte de biomimesi. La seva condició d'assagista i professor de Filosofia Moral, a més de reconegut poeta, facilita a l'autor la reflexió ètica sobre els problemes derivats del consumisme.

RIECHMANN, Jorge: *Cuidar la T(tierra)*, Barcelona, Icaria, 2003, 623 pp.

Dirigit a tots els interessats en polítiques agràries i en alimentació. Posa l'accent en l'agricultura industrial i els seus impactes ecològics. Proposa conrear sense agrotòxics per arribar a una seguretat alimentària. Dedicar una part de l'estudi a la polèmica sobre els rendiments, analitza la ramaderia, l'ocupació, etc., i acaba reflexionant sobre la necessitat d'anar vers una agroètica.

RIECHMANN, Jorge: *Gente que no quiere viajar a Marte*, Madrid, Catarata, 2004, 256 pp.

Ecologia, ètica i autolimitació.

SEMPERE, Joaquim: *Mejor con menos*, Barcelona, Crítica, 2009, 264 pp.

Aposta per un concepte diferent de la propietat i de l'estil de vida, la reducció del consum, la bioconstrucció, el reciclatge, les energies renovables i descarta l'energia nuclear.

SEN, Amartya i KLIKSBURG, Bernardo: *Primero la gente*, Barcelona, Deusto, 2007, 322 pp.

Reflexió sobre els principals problemes actuals del món globalitzat. Els autors exposen algunes solucions per a ajudar a solucionar-los. Apliquen la perspectiva de l'ètica per recuperar la relació perduda entre economia i ètica.

STIGLITZ, Joseph: *El malestar en la globalización*, Madrid, Taurus, 2002, 314 pp.

Obra dirigida als que vulguin aprofundir sobre la globalització. És un llibre sobre generalitats, però també dedica capítols específics a Àsia i Rússia i a les transformacions que necessita el FMI.

THOREAU, Henry David: *Walden o la vida als boscos*, Barcelona, Símbol Editors, 2006, 349 pp.

Experiència de Thoreau durant dos anys en una cabana al costat del llac Walden per demostrar la viabilitat d'una vida autosuficient i senzilla.

TOLSTOI, León: *Sobre el poder y la vida buena*, Madrid, Catarata, 1999, 158 pp

Les obres completes de Tolstoi sumen noranta volums. Dues terceres parts corresponen a escrits que no són de literatura ficció, gènere pel que és més àmpliament conegut. El llibre ofereix una antologia d'escrits, cartes i reflexions molt interessants d'un dels pares de la "no-violència".

VERDÚ, Vicente: *El capitalismo funeral*, Barcelona, Anagrama, 2009, 194 pp.

Estudi de la societat decadent dels darrers temps. La situació de crisi suposa l'ensorrament dels valors generats en temps d'opulència i l'inici d'un previsible temps millor. Atribueix a la crisi una funció depuradora.

ZIEGLER, Jean: *Los nuevos amos del mundo*, Barcelona, Destino, 2003, 353 pp.

L'autor fa una anàlisi, anterior a la crisi, de la manera que els banquers, alts executius de les multinacionals i els especuladors borsaris són depredadors que acumulen diners, destrueixen la força política dels estats i devasten la naturalesa i els éssers humans.

CIBERGRAFIA

- <http://latinoamericana.org> Es troba la “Cartilla popular”. Ecologia. *Diversos idiomes.*
- www.undp.org/spanish/publicaciones/annualreport2009/report.shtml Informe PNUD. *Castellà*
- www.terra.org Generalista. *Castellà*
- www.planetecologie.org Generalista. Molta informació de fonts diverses. *Francès*
- www.panda.org Generalista. *Anglès*
- www.lalignedhorizon.org Generalista. Decreixement. *Francès*
- www.redefiningprogress.org Generalista. Petjada Ecològica. Clima, etc. *Anglès*
- www.rebellion.org Crítica social. *Castellà*
- <http://assets.wwfes.panda.org/downloads/ipv20062.pdf> Petjada Ecològica i Biocapacitat. *Castellà*
- <http://portalsostenibilidad.upc.edu> Temes ambientals, socials i institucionals. *Castellà*
- www.portal-dbts.org Cooperació i desenvolupament. *Català*
- <http://ipcc-wg1.ucar.edu/wg1/wg1-report.html> Canvi climàtic. *Anglès*
- www.carbonradewatch.org Conseqüències de l'explotació i ús del carbó. *Anglès*
- www.biomimicry.org Biomimesi. *Anglès*
- www.happyplanetindex.org Índex de felicitat en el planeta. *Anglès*
- www.ecolo.asso.fr Ecologia política. Decreixement. *Francès*
- www.decrecimiento.blogspot.com Decreixement. *Castellà*

- www.decreixement.net Decreixement. *Català*
- www.tempsdere-voltes.cat Decreixement. *Català*
- www.apres-developpement.org Decreixement. *Francès, castellà i altres*
- www.liberationdeladecroissance.fr Decreixement. *Francès*
- www.decroissance.info Decreixement. *Francès*
- www.decroissance.org Decreixement. *Francès*
- www.ladecroissance.net Decreixement. Pàgina de la revista homònima. *Francès*
- www.decrecita.it Decreixement. *Italià*
- www.decrecitafelice.it Decreixement. *Italià*
- www.transitionstowns.org Ciutats amb plantejament globals. *Anglès (hi ha traduccions)*
- www.mnforsustain.org/meadows_limits_to_growth_30_year_update Sinopsi obra 2004. *Anglès*
- www.simpleliving.net Simplicitat voluntària. *Anglès*
- www.economiasolidaria.org Xarxa de l'economia solidària. *Castellà*
- www.sindinero.org Foment de la gratuïtat. *Castellà*
- www.red-bdt.org Banc de temps. *Castellà*
- www.spermola.org Materials de rebuig. *Castellà*
- www.obsoletos.org Reutilització. *Castellà*

CINEMATOGRAFIA

- *A civil action*
- *Bailando con lobos*
- *Cheyenne Autumn*
- *Chinatown*
- *Dersu Uzala*
- *El final del espíritu*
- *El oso*
- *El síndrome de China*
- *El último cazador*
- *El viaje del emperador*
- *Erin Bronckovich*
- *Generación robada*
- *Gorilas en la niebla*
- *La historia del camello que llora*
- *La misión*
- *La pesadilla de Darwin*
- *La selva esmeralda*
- *Las tortugas también vuelan*
- *Los dientes del diablo*
- *Nómadas del viento*
- *Paisajes transformados*
- *Tierra*
- *Ultimátum a la Tierra*
- *Una verdad incómoda*
- *Wall-E*

